

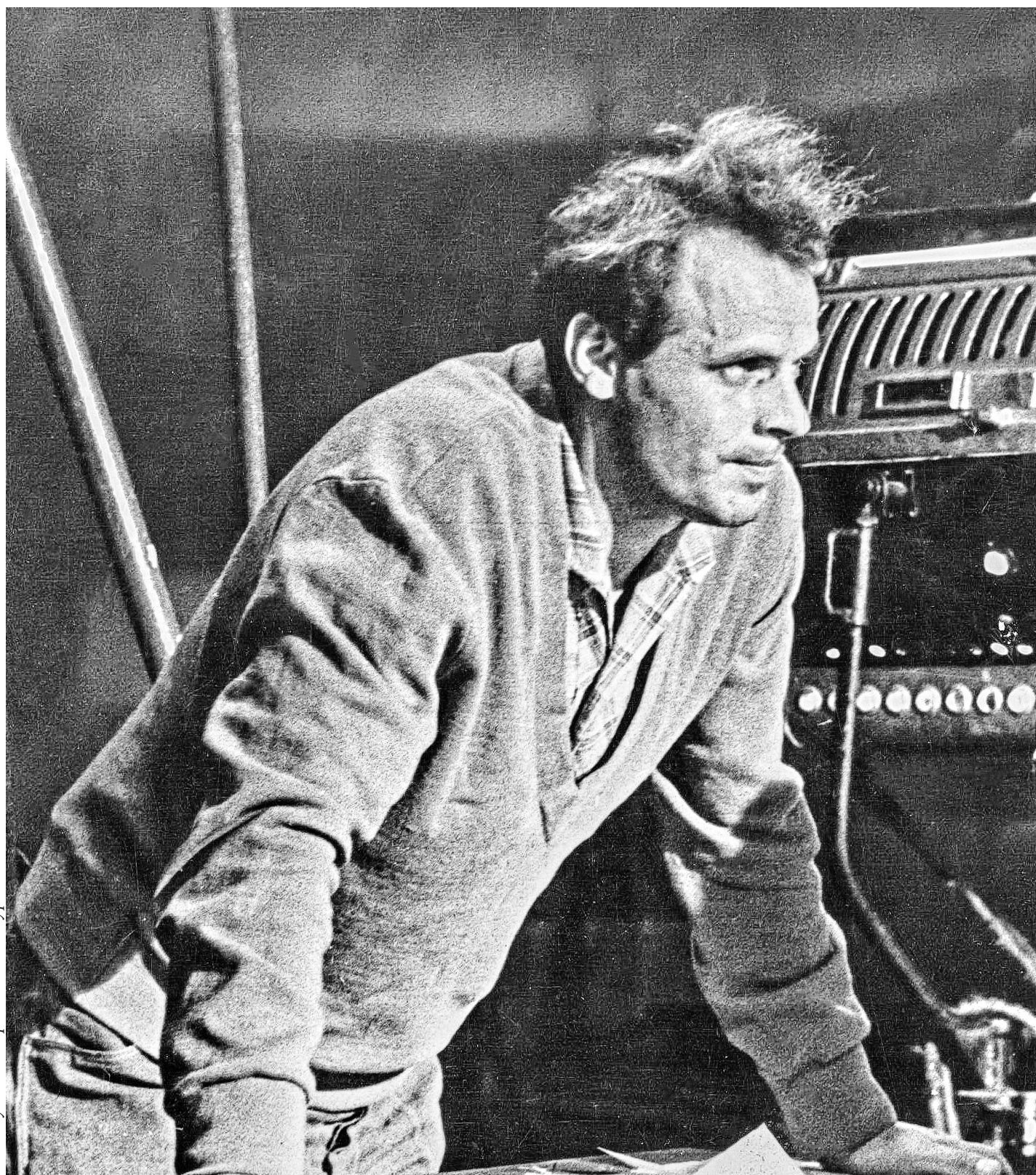
16+

«Я —
Іван
з Беларусі»
стар. 4

З паштовай
скрыні
гісторыі
стар. 10

Тэатр
павінен
спачуваць
стар. 12

Пункт адліку Віктара Турава

Народны артыст СССР, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўных прэмій СССР і Рэспублікі Беларусь, уладальнік медаля Францыска Скарыны, у рэшце рэшт, прызнаны класік беларускага, савецкага і, больш за тое, сусветнага кінематографу — усё гэта пра Віктара Цімафеевіча Турава. Імя заслужанага творцы носяць прафесійныя ўзнагароды на розных кінафестывалях краіны, вуліцы ў Мінску і ў родным Магілёве. Тут жа, ва ўсходняй сталіцы, штогод праходзіць «Тураўская восень» — цыкл кінаімпрэз памяці класіка. Дарэчы, праз два дні завяршаецца сёлетні кінатыдзень. У рамках мерапрыемства магілёўскім аматарам кіно прапанавалі для прагляду найбольш вядомыя фільмы рэжысёра.

За крыху больш чым тры дзесяцігоддзі плённай творчасці Віктар Тураў здолеў не проста атрымаць статус сімвала беларускага кіно, але і зрабіць велізарны ўнёсак у фарміраванне яго традыцый і візуальнага канона. Не раз рэжысёру выпадала, задаючы трэнды, весці цягнік айчыннай кінематографіі па асабіста вызначаным маршруце. У панядзелак, 25 кастрычніка, мэтру споўнілася 68 гадоў. З гэтай нагоды ўспамінаем, чым вялікі кінарэжысёр заслужыў высокае шанаванне, як дамогся славы і прызнання ды і ўвогуле, чым жыў і натхняўся.

«ЛіМ»-акцэнт

Узнагароды. Супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Беларускага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта ўдасцелены дзяржаўных узнагарод. У адпаведнасці з указам Прэзідэнта Беларусі ордэны, медалі і ганаровыя званні прысвоены за шматгадовую плённую навукова-педагагічную дзейнасць, высокі прафесіяналізм, значны асабісты ўклад у падрыхтоўку высокакваліфікаваных спецыялістаў, укараненне вынікаў навуковых даследаванняў у творчасць, развіццё беларускай культуры і выхаванне творчай моладзі. Сярод узнагароджаных — начальнік упраўлення па справах культуры БДУ Уладзімір Макарэвіч, які ўдасцелены ордэна Францыска Скарыны. Дэкан гістарычнага факультэта БДУ Аляксандр Кахановіч адзначаны медалём Францыска Скарыны. Заслужаным работнікам адукацыі Беларусі стаў загадчык кафедры рускай мовы БДУ Іван Роўда. Кіраўнік дзяржавы таксама падпісаў распараджэнне, у адпаведнасці з якім работнікі названых ВНУ ўдасцелены Падзякі Прэзідэнта Беларусі. Сярод узнагароджаных — прадстаўнікі БДУ прафесар кафедры медыялогіі Таццяна Падальск, загадчык кафедры беларускага мовазнаўства Мікалай Прыгодзіч.

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў Ксенію Галецкую з перамогай на міжнародным музычным конкурсе *Sanremo Junior* у Італіі. «Ты праславіла Беларусь, паказала ўсёму свету, што ў нас таленавітая і працавітая моладзь, якая любіць сваю краіну, — гаворыцца ў віншаванні. — Словы ўдзячнасці і павагі хачу перадаць бацькам, педагогам, прадзюсарскаму цэнтру «Спамаш» і ўсім, хто дапамагаў табе пакарыць высокую творчую вяршыню». Кіраўнік дзяржавы выказаў упэўненасць, што Ксенію Галецкую наперадзе чакае шмат перамог, яркіх выступленняў і верных паклоннікаў. Кіраўнік дзяржавы пажадаў юнай спявачцы здароўя, натхнення і поспехаў у вучобе і творчасці.

Юбілей. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народную артыстку РСФСР Жанну Болатаву з юбілеем. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што за гады актыўнай работы актрысай створаны ўнікальныя мастацкія вобразы, якія прывабліваюць сваёй жаночасцю, шчырасцю і арыстакратычнасцю. «У Беларусі вас ведаюць і любяць як выдатную актрысу, неверагодна прыгожую і абаяльную жанчыну, якая пакінула след у гісторыі савецкага мастацтва», — гаворыцца ў віншаванні.

Нагода. Сёння спаўняецца 77 гадоў з дня адкрыцця Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны — найбуйнейшага нацыянальнага сховішча рэліквій ваеннай гісторыі, фондавыя калекцыі якога налічваюць звыш 157 тыс. адзінак захоўвання, інфармуе БелТА. За гады існавання і плённай працы ён стаў візітоўкай Беларусі і самым наведвальным музеем краіны. У рамках святкавання разгарнула работу часовая экспазіцыя савецкай графікі і карыкатуры з фондавай калекцыі перыяду 1939—1945 гадоў «Зброяй мастацтва». Прадстаўлены арыгінальныя адналістныя плакаты і плакатныя серыі «Вокны ТАСС», «Ба-явы карандаш», выкананыя ў тэхніцы каляровай літаграфіі, а таксама арыгінальныя плакаты, выкананыя трафарэтным спосабам каляровай гуашшу. Выстаўка прадоўжыцца да 27 лістапада. Будзе працаваць 9-я зала музея «Беларусь пасля вызвалення. 1944—1950 гг. Памяць аб вайне». Равеснікі музея сёння могуць наведаць яго экспазіцыі бясплатна.

Прысвячэнне. Канверт з арыгінальнай маркай «100 гадоў Беларускаму дзяржаўнаму ўніверсітэту» афіцыйна ўведзены ў абарачэнне. Урачыстая цырымонія гашэння прайшла з удзелам міністра сувязі і інфарматызацыі Канстанціна Шульгана і рэктара БДУ Андрэя Каралёва, паведамілі ў прэс-службе ВУНУ. Канверт з арыгінальнай маркай дазволіць людзям у розных кутках свету даведацца пра БДУ, пацікавіцца яго значнымі вынікамі, пазіцыямі ў міжнародных рэйтынгах. Канверт выкананы ў карпаратыўных сініх тонах БДУ. На канверце і марцы намаляваны галоўны корпус і юбілейны лагатып у форме беларускага арнаменту. Цэнтральнае месца адведзена адметнаму знаку ўніверсітэта — гербу.

Конкурс. III Міжнародны фестываль-конкурс «Арт-парад у Віцебску» аб’явіў аб пачатку прыёму заявак, паведамілі БелТА ў Цэнтры культуры «Віцебск». У конкурснай праграме змогуць прыняць удзел творчыя калектывы і выканаўцы ва ўзросце ад 6 гадоў па намінацыях «Вакал», «Харэаграфія», «Інструментальная музыка», «Выяўленчае мастацтва», «Дэкаратыўна-прыкладное мастацтва і мастацкія рамёствы». З’явілася новая намінацыя «Арыгінальны жанр». У ёй прадставяць цыркавое і эстрадна-цыркавое мастацтва, тэатры моды і ценіяў, пародыі, светлавое шоу і іншае. Удзельнікі праекта змогуць наведаць майстар-класы ад педагогаў і членаў журы, завесці новыя знаёмствы, а таксама пазнаёміцца з Віцебскам, прычым не толькі ў час экскурсій. Матэрыялы прымаюцца да 20 снежня.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Пяць гадоў творчасці

Справаздачна-выбарчая канферэнцыя Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі адбылася ў Брэсцкай цэнтральнай гарадской бібліятэцы імя А. С. Пушкіна.

З улікам эпідэміялагічнай сітуацыі мерапрыемства ладзілася ў нязвычайнай, але не менш зручнай форме: творцы з Івацэвіцкага, Жабінкаўскага і Пінскага раёнаў удзельнічалі анлайн, а тыя, хто не змог прыехаць у Брэст, прагаласавалі падчас выбараў старшыні аддзялення праз электронную пошту.

Старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення СПБ Таццяна Дзямідовіч

расказала пра работу творчай суполкі ў 2017—2021 гадах. Удзельнікі канферэнцыі (як асабіта, так і анлайн) змаглі выказаць свае меркаванні, ацэньваючы зробленае за пяць гадоў. І многія такую магчымасць скарысталі, агучыўшы свае думкі, прапановы і пажаданні.

У цэлым жа работа Таццяны Дзямідовіч на пасадзе старшыні была ацэнена станоўча, таму не выклікаў здзіўлення той факт, што менавіта яе абралі на наступныя пяць гадоў.

Аднагалосна прагаласавалі за склад савета аддзялення і рэвізійнай камісіі, а таксама за тое, што лепшую кандыдатуру на пасаду старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі, чым дзеючы старшыня

Мікалай Чаргінец, уявіць цяжка. Гэта меркаванне будзе ўлічана падчас з’езда СПБ, які адбудзецца ў хуткім часе.

Намеснік начальніка галоўнага ўпраўлення ідэалагічнай работы і па справах моладзі аблвыканка Ірына Захарэвіч адзначыла цеснае і плённае супрацоўніцтва пісьменніцкай суполкі і аблвыканкама, а таксама той факт, што ў глыбінцы ідэалагічных работнікі таксама падтрымліваюць сувязь з аўтарамі. Акрамя таго, асобна спынілася на вялікай ролі творчасці берасцейскіх аўтараў у справе духоўна-маральнага і патрыятычнага выхавання не толькі моладзі, але і ўсяго насельніцтва.

Настасся НАРЭЙКА

прэміі

Прэтэндэнты вызначаны

Брыфінг для журналістаў па выніках пасяджэння Экспертнага савета па прэміях Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва за 2021—2022 гады адбыўся ў Мульти-медыйным прэс-цэнтры Дзелаваго і культурна-га комплексу Пасольства Беларусі ў Расіі.

Прэмія Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва прысуджаецца адзін раз на два гады за творы мастацтва, якія садзейнічалі ўмацаванню адносін братэрства, сяброўства і ўсебаковага супрацоўніцтва паміж краінамі-ўдзельніцамі Саюзнай дзяржавы. Рашэнне аб прысуджэнні прэмій прымаецца Вышэйшым дзяржаўным саветам Саюзнай дзяржавы. Асабе, якая ўдасцелена прэмія, прысвойваецца званне «Лаўрэат прэміі Саюзнай дзяржавы ў галіне літаратуры і мастацтва», уручаюцца дыплом, ганаровы знак і пасведчанне.

На дадзены момант вядомы шорт-ліст намінантаў. З чатырох прэтэндэнтаў экспертны савет вызначыў трох кандыдатаў, рэкамендаваных Вышэйшаму дзяржаўнаму савету Саюзнай дзяржавы. Ад Беларусі вылучаны балерына, вядучы майстар сцэны Вялікага тэатра оперы і балета Ірына Яромкіна за вобразы галоўных

героінь у спектаклях «Анастасія» па музыку Вячаслава Кузняцова, Ганны Карэнінай у аднайменным балете па музыку Пятра Чайкоўскага і Евы ў балете «Стварэнне свету» Андрэя Пятрова; канцэртныя праграмы ў межах міжнароднага фестывалю мастацтваў «Славянскі базар у Віцебску» за 2020 год (калектыў аўтараў: Леанід Багарад, Аляксандр Вавілаў, Ірына Коўлена, Глеб Лапіцкі, Сяргей Пятроў, Марына Раманоўская).

Ад Расіі намінаваны выдавецкі праект «Гістарычная памяць Саюзнай дзяржавы», прысвечаны 75-годдзю агульнай Перамогі народаў Савецкага Саюза ў Вялікай Айчыннай вайне, (калектыў аўтараў: Іван Антановіч, Сяргей Кандыбовіч, Пётр Клімук, Аляксандра Казапаліска, Аксана Солапава, Кацярына Роева-Мкртчян, Мікалай Чахлоў) і аўтары Ржэўскага мемарыяла Савецкаму салдату (скульптар Андрэй Карабцоў і архітэктар Канстанцін Фамін).

Эксперты падкрэслілі значнасць праектаў для расійска-беларускага супрацоўніцтва, іх гістарычную, сацыяльную ролю і высокі мастацкі ўзровень. А імёны лаўрэатаў будуць названы пасля падпісання адпаведнага рашэння Вышэйшага дзяржсавета Саюзнай дзяржавы.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

нагода

У нератку ўлоў багаты

Асноўная прафесія члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Юрыя Гарбачова (Юрася Нератка) — канструктар. У творцы нямала заслуг у кожнай галіне яго дзейнасці. Нядаўна Юрый быў узнагароджаны медалём «Максім Багдановіч». Ганаровая адзнака далёка не першая — у 2017 годзе атрымаў медаль СПБ «За вялікі ўклад у літаратуру».

Мабыць, асноўная прафесія дапамагае яму ў бездакорнай пабудове сюжэта, дзе ўсе лініі прадуманы і перасякаюцца выключна ў патрэбных месцах. Юрый Гарбачоў працаздольны і ґрунтоўны: усе яго праекты створаны з дастатковым запасам трываласці, каб вытрымаць праверку часам.

Член Саюза расійскіх пісьменнікаў, член Міжнароднага саюза пісьменнікаў «Новыі савременник», Ю. Гарбачоў вядомы рускамоўнаму чытачу пад псеўданімам Юрый Юлаў. Ён аўтар кніг прозы «П’яны мацярык» і «Экспедытар»,

зборнікаў паэзіі «Монодия» і «Сондежавію», зборніка баек «Абстрактна аб канкрэтным», чатырох кніг серыі «МІФ» (Мужчынская інтэлектуальная фантазія): «Мутант», «Фермер», «Тэрапія», «Па дарозе на пікнік».

У яго твораў досыць шчаслівы лёс: раннія вершы, напісаныя на рускай, увайшлі ў двухтомную анталогію «Паэзія рускага слова» (2019—2020). Сустрэне яго філасофскую лірыку і чытач анталогіі беларускай паэзіі. За аднолькава лёгкае валоданне абедзвюма мовамі творца ўдзячны бацькам-педагогам: Юрый Ігнатавіч выкладаў рускую мову і літаратуру, Таццяна Ягораўна — беларускую.

Шмат часу аддае тым, у кім б’ецца творчая жылка, падтрымлівае, натхняе як член-заснавальнік народнага клуба паэтаў і кампазітараў «Жывіца», без яго рэдка абыходзіцца пасяджэнне творчага аб’яднання «Акорд». Юрый Гарбачоў часта выступае перад студэнцкай аўдыторыяй, прычым не проста прадстаўляе сваю творчасць, а запрашае маладых людзей паспрабаваць сябе ў літаратуры.

Юрый Гарбачоў.

З нязмушаных смс-зносін нарадзіўся калектыўны зборнік «Рэцэпт ад песімізму». Сярод узораў такога роду — «Буслан і Жабміла» (калектыўная электронная паэма), трыялог «Заблытаўся сярод навін...» (сумесны праект з Ірынай Карнаухавай і Марынай Шапававай).

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА, фота аўтара

прэс-канферэнцыя

Кніжны ўраджай

У ДOME прэсы адбылася прэс-канферэнцыя, прысвечаная кніжнай выстаўцы-кірмашу «Кніжная восень у сталіцы», што адкрылася і будзе працаваць да 24 кастрычніка ў гандлёвым цэнтры «Сталіца».

Удзел узялі Старшыня Савета арганізатараў кніжных выставак і кірмашоў, што праходзяць у дзяржавах — удзельніцах СНД, генеральны дырэктар вытворча-камерцыйнага таварыства з абмежаванай адказнасцю «Макбел» Дзмітрый Макараў, першы намеснік старшыні Саюза пісьменнікаў Беларусі Алена Стэльмах, вядучы спецыяліст выдавецтва «Беларусь» Анжэла Садоўская і дырэктар «Эксма АСТ cash & carry» Віталь Шкялко.

Мінскія міжнародныя кніжныя выстаўкі-кірмашы праходзяць з 1994 года. Як арганізатар падобных мерапрыемстваў ВК ТАА «Макбел» арганізавала анкетаванне. Яго вынікі паказалі, што ёсць запыты на правядзенне яшчэ адной кніжнай выстаўкі-кірмашу ў Мінску восенню. Так і з'явілася «Кніжная восень у сталіцы».

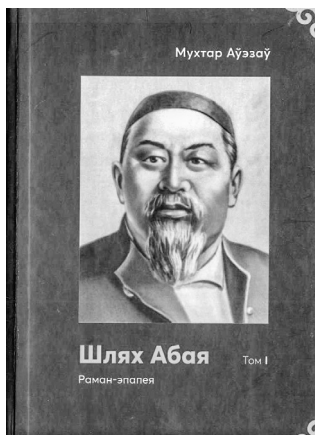
Экспазіцыя выстаўкі прадстаўлена ў трох зонах. У зоне «атрым» размясціліся офісы ўсіх асноўных экспанентаў, пачынаючы ад Саюза пісьменнікаў Беларусі да лідара расійскага кнігавыдання «Эксма АСТ cash & carry». Тут жа можна азнаёміцца з прадукцыяй беларускіх дзяржаўных выдавецтваў, расійскіх выдавецтваў вучэбнай літаратуры. У «цэнтральным крузе» і «павільёне 412» — у асноўным кнігагандлёвыя прадпрыемствы абедзвюх краін. Іх прадукцыя рэалізоўваецца без гандлёвых нацэнак.

праекты

«Шлях Абая» — па-беларуску

У мінскім выдавецтве «Колор-град» выйшаў з друку чатырох-томны раман-эпапея выдатнага казахскага пісьменніка, вучонага і грамадскага дзеяча Мухтара Аўэзава «Шлях Абая».

Галоўны герой рамана — рэальная гістарычная асоба, паэт, мысляр, адзін з заснавальнікаў сучаснай казахскай літаратуры Абай Кунанбаеў. У творы разгорнута панарама поўнага драматызму і супярэчнасцей народнага жыцця, побыту і нораваў качавых і аселых стэпавікоў другой паловы XIX стагоддзя. Яскрава паказаны шырыня і хараство вольналюбівай душы найлепшых прадстаўнікоў казахскага народа, іх мары аб справядлівым грамадстве, іх надзеі і памкненні,

своеасаблівы духоўны ўклад, нацыянальны характар.

Беларускі чытач пазнаёміцца не толькі з біяграфіяй знакамітага паэта,

філосафа, кампазітара, але і з гісторыяй, культурай, этнаграфіяй, фальклорам казахскага народа. А пераставіць раман-эпапею па заказе Пасольства Рэспублікі Казахстан у Беларусі лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі Міхась Пазнякоў. Дарэчы, на творчым рахунку перакладчыка няма раманаў, аповесцей, апавяданняў і вершаў замежных класікаў, пераствораных ім на родную мову, сярод якіх — раманы «Дон Кіхот» М. Сервантэса, «Квенцін Дорвард» В. Скота, «Пярсцёнак Лёвеншольдаў» С. Лагерлёф.

Таксама Міхась Пазнякоў пераклаў на беларускую мову асобныя вершы знакамітага казахскага паэта Алжаса Сулейменава і аповесць вядомага казахскага празаіка Ярмека Аманшаева «Сын».

Павел КУЗЬМІЧ

на развітанне

Захавальніца спадчыны драматурга

Перастала біцца сэрца Любові Макаёнак — выдатнага чалавека, блізкага і вернага сябра Гомельшчыны, абласной бібліятэкі, абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Любоў Іванаўна зрабіла неацэнны ўнёсак у развіццё культуры Гомельскага рэгіёна. Яе добрыя справы працягну ўвасабляць Мемарыяльная зала народнага пісьменніка Беларусі Андрэя Макаёнка. Менавіта яна доўгія гады беражліва захоўвала архіў драматурга, а ў 2017-м прыняла рашэнне перадаць яго ў дар Гомельскай абласной бібліятэцы ў поўным аб'ёме — ад ваенных дзённікаў да апошняга рукапісу п'есы «Дыхайце эканомна».

На аснове архіва пры падтрымцы Гомельскага абласнога выканаўчага камітэта ў 2018 годзе ў абласной бібліятэцы была адкрыта Мемарыяльная зала пісьменніка, якая карыстаецца папулярнасцю сярод жыхароў рэгіёна і гасцей горада Гомеля, з'яўляецца месцам прыцягнення сучасных пісьменнікаў вобласці, аматараў мастацкай творчасці.

Імя Любові Макаёнак будзе навечна ўпісана ў гісторыю як бібліятэкі, так і ўсяго Палесся, а памяць пра яе — заўсёды жыць ва ўдзячных сэрцах гамельчан, землякоў класіка беларускай літаратуры. Выказваем шчырыя спачуванні сыну Юрыю Дубовіку, усім родным і блізкім Любові Іванаўны.

Калектывы Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна

Перастала біцца сэрца паэта і педагога, ганаровага члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Міхася Паўлавіча МАМОНЬКІ. Пісьменнікі Гомельшчыны смуткуюць з прычыны смерці калегі і выказваюць спачуванне родным, блізкім таленавітага творцы.

Гомельскае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Віцебскае абласное аддзяленне СПБ смуткуюць з прычыны смерці пісьменніка Мікалая Якаўлевіча БАЛДОЎСКАГА і выказваюць глыбокія спачуванні яго родным і блізкім.

Калектывы Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, удзельнікі міжнароднага праекта паэтычных перакладаў «Берагі дружбы» Беларусі, Украіны і Расіі выказваюць глыбокае спачуванне старшыні Гродзенскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Людміле Антонаўне Кебіч з прычыны напаткаўшага яе гора — смерці МУЖА.

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Мінскае гарадское аддзяленне СПБ выказваюць глыбокія спачуванні пісьменніцы Алене Яўгенаўне Шчарбакавай з прычыны смерці МУЖА.

«ЛіМ»-люстэрка

На XXVII Мінскі міжнародны кінафестываль «Лістапад», які пройдзе ў сталіцы з 20 да 26 лістапада, прыедзе пастаноўшчык галівудскіх баявых самурайскіх сцэн Тэцура Сімагуці, паведамляе «СБ: Беларусь сёння». Ён шырока вядомы ў Японіі і за яе межамі як акцёр, рэжысёр, прадзюсар, заснавальнік і кіраўнік тэатра «Камуі», а таксама стваральнік стылю кенгідо — баявога мастацтва валодання японскім мячом. Сусветную вядомасць Тэцура Сімагуці атрымаў пасля супрацоўніцтва з Квенцінам Таранціна, калі не толькі стаў пастаноўшчыкам баявых сцэн, але і выканаў ролю ў кульгавым фільме «Забіць Біла». У сваіх пастаноўках Тэцура Сімагуці звяртаецца да доведу баявога мастацтва кэндзюцу, а таксама выкарыстоўвае прыёмы акцёрскага майстэрства тэатра кабукі. У аснове ўсіх шоу — сюжэты з японскага эпасу, а таксама моманты, якія ілюструюць сучасную гісторыю краіны.

Дні культуры Беларусі ў Расіі пройдуць з 31 кастрычніка да 3 лістапада, інфармуе БелТА. У афішу ўвойдуць два спектаклі Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — «Паўлінка» і «Вечар». Акрамя гэтага, будзе арганізавана выстаўка твораў беларускіх мастакоў і пройдуць дні беларускага кіно. Напярэдадні правядзення Дзён беларускай культуры адбудзецца пасяджэнне калегій міністэрстваў культуры дзвюх краін. Да канца года расійскі бок мае намер арганізаваць у Беларусі дзве выстаўкі. Адна з іх пад назвай «Мінская школа мастакоў» прадставіць фатаграфіі з фондаў Дзяржаўнага выставачнага цэнтра «Расфота» ў Санкт-Пецярбургу. Другая будзе прысвечана сучаснай расійскай фатаграфіі.

У Нацыянальным мастацкім музеі адкрылася выстаўка, прысвечаная памяці беларускага мастака Канстанціна Шаранговіча, перадаюць «Мінск-Новости». Творчая спадчына К. Шаранговіча ўражвае разнастайнасцю: тут і станковыя графічныя серыі, і ілюстрацыі, і вокладкі часопісаў і кніг, у тым ліку дзіцячых казак, малюнкi, аўтапартрэты, мультфільмы. Таленавіты графік праявіў сябе і як майстар псіхалагічнага партрэта, і як выдатны педагог, які выкладаў у БДАМ. «Недаспяваная песня, не цалкам рэалізаваны талент», — кажуць тыя, хто добра знаёмы з творчасцю мастака. Выстаўка «Канстанцін Шаранговіч. Успамінаючы. Да 65-годдзя з дня нараджэння» прадоўжыцца да 25 кастрычніка.

Старадаўні склеп выявілі ў Хойніцкім Сраёне, паведамляе «СБ: Беларусь сёння». Трактарыст КСКП імя І. П. Мележа падчас выканання палявых работ каля вёскі Алексічы заўважыў, што пасля ўзворвання поля ўтварылася яма. Калі туды зазірнулі, то ўбачылі збудаванне са сценамі з чырвонай цэглы. У глыбіні склепа — труна і літая металічная скульптура анёла. Археалагі мяркуюць, што знойдзены склеп другой паловы XIX ст. належыць роду Аскеркаў. У 2019 годзе паблізу гэтага месца была знойдзена надмагільная пліта з імёнамі 9 пахаваных прадстаўнікоў гэтага роду. На месцы археалагічнай знаходкі выяўлена толькі адна труна, ёсць верагоднасць, што пры больш дэталёвым вывучэнні мясцовасці атрымаецца знайсці астатнія восем.

У італьянскай пячоры Раманелі знайшлі творы мастацтва, створаныя ў каменным веку, інфармуе РІА «Новости». Дэталёвае вывучэнне пячоры Раманелі пачалося ў 2016 годзе, а цяпер археалагі задакументавалі некалькі раней незаўважаных выяў. Сярод знаходак — геаметрычныя ўзоры, якія прамалёўваліся пальцам па мяккім белым матэрыяле, што назапашваўся ў вапнавых пячорах, малюнак птушкі. Частка выяў з часам сапсавалася, але па іх усё ж можна ацаніць узровень майстэрства дагістарычных мастакоў. Яны выкарыстоўвалі розныя прылады, у залежнасці ад таго, на якой паверхні малявалі. Выява бізона, напрыклад, у пячоры была намаляна так, што ствараўся 3D-эфект.

Дзідэна КАЗІМІРЧЫК

Чысціня Муравейкавай крыніцы

Фота Яўгена Ясецкага.

Іван Муравейка.

Рыба шукае, дзе глыбей, а чалавек — дзе яму здаецца, што манна нябесная сама пасыплецца ў рот. Таму заўсёды прыцягальныя для ўраджэнцаў вёскі гарады. Асуджаць ці не асуджаць за гэта — справа марная. Кожны выбірае свой шлях, і кожны прытрымліваецца такога, які ўспрымае аптымальным. Хоць людзям творчым горад, як нікому іншаму, дае перавагу. Пісьменнікам — не ў апошнюю чаргу. Але і шмат сярод літаратараў тых, хто не прамяняў правінцыю на хмарачосы. Адзін з іх — Іван Муравейка.

Ужо больш чым у сталым веку аб сваёй прывязанасці да малой радзімы ён сказаў коротка і проста:

*Тут мае карані,
Тут заўжды я жыву,
У краі бацькоўскім мне любя.
Нават на Мінск і на Маскву
Не прамяняю цябе, мой Любань.*

На Любаншчыне ён і нарадзіўся 21 кастрычніка 1921 года. Паэтам ці, у крайнім выпадку, журналістам марыў стаць яшчэ ў зусім юным узросце, калі вучыўся ў сямігодцы (тады школе рабочай моладзі), што прадавала ў роднай вёсцы Таль, а потым у Любанскай сярэдняй школе. Захапленне паэзіяй адбылося не без уплыву яго хроснага дзядзькі Аляксандра, ці, як яго называлі ў Талі, Волеся. Волеся хоць і быў малапісьменны, ды складаў розныя куплеты і гумарыстычныя вершы. У іх высмейваў надбайных вясцоўцаў.

Ваню хацелася браць прыклад з хроснага. А тут яшчэ на чацвёртакласніка Муравейку звярнуў увагу настаўнік Мікалай Паўлавіч Лобан, будучы знакамiты беларускі пісьменнік Мікола Лобан. Пазней падтрымаў яго творчыя памкненні і Міхась Клімковіч. На гэты час ён ужо з'яўляўся актыўным дзяткарам, двойчы прэміраваўся бібліятэчкай дзіцячай літаратуры. А з першымі вершамі выступіў у газеце «Піянер Беларусі» ў пятнаццацігадовым узросце. З'яўляўся яшчэ і галоўным рэдактарам... школьнай насценнай газеты. Першы «піянербеларускаўскі» быў прысвечаны зіме, а «школьныя» — пра вучнёўскія будні.

Неблагі быў з яго і мастак. Таму пасля сямігодкі падаў дакументы ў Віцебскі мастацкі тэхнікум. Але не пашанцавала. На экзаменах атрымаў тройку. Вярнуўшыся дамоў, вучобу прадоўжыў у Любанскай сярэдняй школе. Пасля заканчэння яе канчаткова вызначыўся з будучай прафесіяй. Паступіў у Мінскі камуністычны інстытут журналістыкі. Ды правучыўся толькі некалькі месяцаў. У снежні 1939 года прызвалі ў войска. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна, удзельнічаў у баях на Заходнім фронце. Пасля ранення лячыўся ў шпіталі, вучыўся ў Навасібірскім ваенна-ляхотным вучылішчы. У званні малодшага лейтэнанта трапіў на Паўднёва-Заходні фронт. Давялося быць і карэспандэнтам ваенных газет. Пасля разгрому фашыстаў служыў у складзе Цэнтральнай групы савецкіх войск у Германіі. Пасля было тое, пра што і сказаў у вершы «Мае карані».

Пасля дэмабілізацыі па стане здароўя вярнуўся на родную Любаншчыну. У сэрцы жыло памятнае, што параўнальна нядаўна падказала яму змест верша «Тут мае карані».

Любаншчыну пакідаў толькі ў 1962—1964 гадах, калі вучыўся ў Маскве на Вышэйшых літаратурных курсах. А так

да выхаду на пенсію працаваў у рэдакцыі Любанскай раённай газеты. Быў адказным сакратаром, рэдактарам, потым зноў адказным сакратаром... І, вядома ж, працягваў пісаць. Першая кніга паэзіі «Песня над палямі» выйшла ў 1955 годзе. Годам пазней з'явілася другая — «Ручаінікі». Першая — «дарослая», другая сваёй лёгкай, свежай плынню ўлілася ў паўнаводную раку беларускай дзіцячай літаратуры.

З гэтага моманту і вызначыўся асноўны кірунак у яго творчасці. Сваё прызначэнне ўбачыў у тым, каб пісаць для хлопчыкаў і дзяўчынак. Найлепшыя яго творы займалыныя, дасціпныя, вясёлыя. Таму так прыхільна былі сустрэты кнігі «Вось якія мы» (1958), «Пра работу і лялоту» (1960), «Сняжынкi-смяшынкi» (1962), «Няхай сонца не заходзіць» (1981), «Я прыдумаў казку» (1985), «Рас-туць дзеці» (2011), «Як завучу казу» (2016) і іншыя.

Шмат можна гаварыць пра тое, як дасціпна яны напісаны. Але, каб упэўніцца ў гэтым, па-мойму, дастаткова прывесці два творы, што выдатна дэманструюць зместа, якой павінна быць сапраўдная дзіцячая літаратура. Зразумела, што ў меру дыдактычная, даваць адказ на пытанне, якое Уладзімір Маякоўскі вызначыў так: «...что такое хорошо, а что такое плохо?». Але ўсё павінна адбывацца не ў лоб, а так, каб дзіця, успрымаючы сказанае, не працівілася павучэнню, прыслухоўвалася да пажадання. Такім шляхам і ішоў Іван Муравейка ў вершы «Не праганяйце»:

*Не праганяйце кошак і сабак,
Калі яны прыйшлі да вас у госці.
Яны у кожнай хаце — добры знак,
Яны прыносяць радаснае штосьці.*

*Прылашчыце і накарміце іх,
І дайце, па магчымасці, прытулак.
Сябры, без іх, даверлівых такіх,
Нам на зямлі было б зусім нятульна.*

Даспадобы дзеткам і вершы ўсмяшлівыя, жартаўлівыя. Яны таксама ёсць у Івана Андрэевіча. Калі складаць дзіцячую анталогію гумару, безумоўна, не абышлося б без верша «Траваяднае ваўчана». На пытанне настаўніка Мядзведзя «Ці ведаеш ты з траваядных каго?» яно, не задумваючыся, адказала: «Чаму я не ведаю? Мы! // Мы — ваўкі!» Усе здзівіліся, як гэта ваўкі могуць гатаваць сабе страву з травы. А ў адказ:

*— Зусім не з травы,
ваўчаня растлумачыла. —
А з мяса. Напрыклад,
З казлінага смачна.
Травой усялякаю
козвы харчуюцца.
Дык, значыць, і мы —
Траваядныя. Чуеце?*

Мядзведзь знайшоўся, што адказаць: «...будзем вучыць цябе // есці траву».

Аднак Іван Муравейка не развітваўся і з «дарослай» паэзіяй, да ўсяго пісаў сатырычныя і гумарыстычныя вершы. Потым узяўся і за прозу, аб чым, у прыватнасці, засведчылі кнігі «Прынёс з вайны» (1991), «Была вайна» (2009) і «Я — Іван з Беларусі» (2010, 2014), у якіх значную частку тэксту займаюць франтавыя запісы, а таксама апавяданні, творы іншых жанраў. Сярод іх і тыя, што навеяны мінулай вайной, якая ўсё жыццё заставалася ў яго сэрцы незагойнай ранай.

«Не закончылася для мяне вайна» — так называецца і адзін з вершаў. У ім тое, што не давала спакою ўжо не адно дзесяцігоддзе. У ім — часцінка лёсу аднаго з тых, хто на сваіх плячах прынёс нам Перамогу:

*Я капаю грады каля хаты,
Слухаю расчулена вясну...
Шорнула па камені лапата —
Даўні боль па сэрцы секануў.*

*На вайне быў кожны землякопам.
Так, і я капаў да мазалёў —
Бліндажы, траншэі і акопы
І... магілы для сваіх сяброў.*

*Не закончылася ў сарак пятым
Для мяне вайна. Хіба ж не бой? —
Шорнула па камені лапата —
Секануў па сэрцы даўні боль.*

Што тычыцца верша «Я — Іван з Беларусі», які і даў назву нядаўняй кнізе, то ў аснову яго пакладзены рэальны факт:

*Ва ўсім свеце прызналі мяне,
Незламанага ў буры і скрусе,
Калі я на рэйхстага сцяне
Распісаўся: «Іван з Беларусі».*

Зведанае, перажытае ў гады вайны для Івана Андрэевіча заставалася тым згусткам болю, які, спрашаваны з гадамі, ператвараўся ў маналіт, чакаючы свайго часу. Гэта неабходна было не толькі для пераасэнсавання многага па-новаму, але і каб адкінуць выпадковае, вызваліўшы месца галоўнаму. Ды і «Запіскі радавога» (а такі падзагалоўак маюць уражанні першых дзён вайны «Лета 1941-га») у канчатковым варыянце напісаліся з адлегласці гадоў.

Занатаванае па гарачых слядах падзей, яно чакала свайго часу, каб стаць у дапоўненым выглядзе невялікімі, але такімі важнымі штрыхамі, каб даць і сваё фашызму. Чаго варта ўжо сведчанне таго, што адбылося ў час прывалу пад Ельняй. Калі салдаты прапанавалі жанчыне, якраз падышла, падсілкавацца, пачулі: «Не магу ні есці, ні піць». Адбылося жудаснае: «Калі фашысты ўварваліся ў іх вёску, Аксіння, яе шаснаццацігадовая дачка і састарэлая маці былі дома. Не паспелі схавацца. Пяць салдат згвалтавалі дзяўчыну. Калі бабуля кінулася з віламі на немцаў, яе застрэлілі чаргой з аўтамата. Аксінню ўдарылі аўтаматам па галаве, і яна страціла прытомнасць. Калі апытомнела, у хаце немцаў не было. Кінулася да дачкі, а тая мёртвая. Забілі і яе».

Гэта былі нелюдзі. Тыя, пра каго кажуць, што ў сям'і не без вырадка. Але былі іншыя немцы. Пасля вайны жыў у Веймары, дзе знаходзілася рэдакцыя газеты 8-й гвардзейскай арміі «На зашиту Родины», у якой служыў. У жніўні 1945 года далі водпуск. Паехаў у Любань, ажаніўся. З жонкай і дачкой пасяліўся ў адзінокай немкі, сын якой загінуў на вайне. З ёю не толькі знайшлі паразуменне, але і пасябравалі. Яна не ўспрымала сваіх кватарантаў «забойцамі».

Іван Андрэевіч і яго жонка таксама разумелі, што вайна не разбірае, хто чужыя, а хто свае. Калі ад'язджалі на Радзіму, развітваліся са слязьмі.

Доўгае жыццё пражыў Іван Андрэевіч. Толькі некалькі месяцаў не дацягнуў да свайго 100-годдзя. Памёр сёлета 5 сакавіка. Бадай, з'яўляўся ўлюбёнкам Бога, таму і бярог яго Усявышні. Тройчы быў паранены. Падсцерагла хвароба лёгкіх, заўсёды каварная. З-за яе і камісавалі з войска ў 1947 годзе, даўшы 2-ю групу інваліднасці. Пазней таксама былі нелады са здароўем. Перанёс шэсць аперацый. Ды раз за разам выкараскваўся з пашчы кашчавай. І чым больш жыў, тым больш плённа працаваў. Навярстаў страчанае, тое, што не ўдавалася зрабіць у літаратуры з-за газетных будняў. Значыць, так і трэба было, меў свайго анёла-ахоўніка.

Шкадую, што з Іванам Муравейкам не пазнаёміўся асабіста, хоць у Любань даводзілася наведвацца неаднойчы. Аднак лічыў не тактоўным з бухты-барахты ісці да яго. Магчыма, і трэба было б. Неяк нават зрабіў як бы крок насустрач гэтаму. Якраз у яго набліжаўся чарговы юбілей. Я прапанаваў тагачаснаму старшыні Мінскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, цудоўнаму паэту Георгію Сакалоўскаму правесці з гэтай нагоды якое-небудзь мерапрыемства. Пры чым я? Георгій Васільевіч, праводзячы іх, звычайна запрашаў і мяне, на той час сакратара праўлення СП. Толькі паехаць не ўдалося. То быў яшчэ час, калі ўзніклі праблемы з бензінам.

Завочнае ж знаёмства з Іванам Андрэевічам адбылося, натуральна, праз яго кнігі. Адну з іх — «Вадзіца з крыніцы» — прыслаў мне па пошце з аўтографам: «Аляксандр Андрэевіч, пакаштуйце, калі ласка, чыстай вадзіцы з майй крыніцы. Іван Муравейка. г. Любань. 16 снежня 2006 г.»

Зведанае, перажытае ў гады вайны для Івана Андрэевіча заставалася тым згусткам болю, які, спрашаваны з гадамі, ператвараўся ў маналіт, чакаючы свайго часу. Гэта неабходна было не толькі для пераасэнсавання многага па-новаму, але і каб адкінуць выпадковае, вызваліўшы месца галоўнаму. Ды і «Запіскі радавога» (а такі падзагалоўак маюць уражанні першых дзён вайны «Лета 1941-га») у канчатковым варыянце напісаліся з адлегласці гадоў.

Атрымаў я гэты прыемны дарунак ці не адразу пасля выхаду ў выдавецтва «Мастацкая літаратура». Цудоўныя творы, харошая назва. З агледзін сённяшняга дня і сімвалічна. У творчай крыніцы Івана Андрэевіча вада была заўсёды чыстая, празрыстая. Канешне, нямала пісьменнікаў, у якіх яна, магчыма, і больш бруістая. Але, як у спякотнае надвор'е, каб наталіць смагу, галоўнае — каб вада была як мага больш свежая, так і чытаючы творы пэўнага пісьменніка, менш за ўсё звяртаеш увагу на фармальныя пошукі — на аўтарскую мудрагелістасць, асабліва калі яна з'яўляецца самамэтай, а больш на тое, наколькі ўсё гэта краане душу. А напісанае Муравейкам — акурат для ачышчэння душы. Дарослай і дзіцячай.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Пункт адліку Віктара Турава

Пераважная колькасць усіх пасмяротных публікацый, прысвечаных асобе Віктара Турава, мае ў назве альбо даслоўна прыведзеную, альбо як-небудзь (не заўсёды ўдала) абыграную формулу «Я родам з дзяцінства». Дзякаваць за тое трэба, бадай, самай слаўтай карціне рэжысёра. Знятая ў 1966 годзе, стужка «Я родам з дзяцінства» (выслоўе пазычана ў Антуана дэ Сент-Экзюперы) разам з такімі фільмамі, як «Альпійская балада» (1965), «Усходні калідор» (1968), тураўскі ж «Праз могілкі» (1964), стварае залатую калекцыю адліжнага беларускага кіно, складаючы спіс вечнай беларускай класікі.

Пералічаныя фільмы, якія ў лірычным ключы пераасэнсоўваюць падзеі Другой сусветнай вайны, ні больш ні менш задалі вектар развіцця айчыннага кінематографа на добрыя дзесяцігоддзі наперад. У пэўным сэнсе яны вызначаюць яго і цяпер... І, хаця ва ўмовах аператыўнай журналісцкай працы выбар правэранай, пратаптанай сцежкі бачыцца спакуслівым і нават апраўданым, гэтым разам мы вырашылі пайсці кружным шляхам, пазычыўшы для загалоўка назву іншай, не такой слаўтай карціны рэжысёра. Выбар «Пункта адліку» 1979 года засведчвае арыентацыю на малавядомыя моманты біяграфіі творцы.

Нарадзіўся будучы сусветнавядомы кінематографіст у Магілёве 25 кастрычніка 1936 года. Маленькаму Віктару не споўнілася і 5 гадоў, як на гэтыя землі прыйшла вайна. Уласна, Вялікая Айчынная стала для рэжысёра лёсавызначальнай падзеяй, тым наймацнейшым трыгерам, што ўвесь час падштурхоўваў у творчасці і не даваў спакою. Літаральна ўсё 1960-я гады стужка за стужкай пастаноўшчык карпатліва і па дэталях узнаўляе перажыты ў маленстве ўласны траўматычны вопыт.

Амаль на самым пачатку баявых дзеянняў бацька сышоў у партызаны і праз год, у 1942-м, быў расстраляны акупантамі за дыверсійную дзейнасць. Розныя апавядальнікі перадаюць гэтую гісторыю па-рознаму, але сам Віктар Цімафеевіч у біяграфічным фільме Юрыя Цвяткова пераказваў такую жahlіваю сцэну... Аднойчы, калі малы Віця ляжаў на печы, ён раптам пачуў мітусню каля дзвярэй. Тата, якога цяжка было нават пазнаць, вырашыў завітаць да іх пасля працяглага расстання. Хлопчык ад радасці кінуўся насустрач, але тут за плячыма бацькі паўсталі злавесныя цені, якія скруцілі яго.

Праз пэўны час з татам жорстка расправіліся, а іх з маці саслалі ў сямейны лагер у Германію. Да самай Перамогі сям'я ўтрымлівалася ў гэтым месцы,

Кадр з фільма «Праз могілкі», 1964 г.

была рызыкаўная. Хлопцы, добра падрыхтаваўшыся, знайшлі прыдатную тару. Тым не менш на спробах схаваць прыдбанае яны і папаліся... Білі няшчадна, адсюль і шрамы.

Згаданымі выпадкамі зусім не абмяжоўваюцца няшчасці, якія выпалі на долю маленькага хлопца падчас вайны. Вяртаючыся дадому, Віктар згубіўся і адстаў ад сваёй калоны. Паўгода ён адзін крочыў праз незнаёмы кантынент, толькі прыблізна згададваючыся, куды яму трэба. Людзі, якія сустракаліся на шляху, на хвалі ўсеагульнага ўздыму дапамагалі хлопцу, але дарога ўсё адно была складаная. Аднак, нягледзячы на перашкоды, Віктар паспяхова дабраўся да Магілёва, знайшоў свой дом і зноў сустрэўся з маці. Перажытае тады рэжысёр задумаў адлюстраваць у фільме, але ж гэтаму не было наканавана адбыцца...

Ідэю зняць кіно пра той шчаслівы пасляваенны час, напоўнены радасцю і любоўю, еднасцю і спагадай, пастаноўшчык пранёс літаральна праз усё жыццё. Дэталі карціны пад рабочай назвай «Фіеста 45» распрацоўваліся рэжысёрам у тандэме са сцэнарыстам Генадзем Шпалікавым. Але, па словах удавы мэтра Тамары Туравай, ад працы адцягнулі здымкі дылогіі «Партызаны» («Вайна пад стрэхамі» (1967) і «Сыны ідуць у бой» (1969)) паводле раманаў Алеся Адамовіча. Ушчыльную да рэалізацыі сваёй задумы Тураў падабраўся толькі ў 1996 годзе, але, на вялікі жаль, нічога зрабіць ужо не паспеў...

Аднак, глыбока асабістага хапае, як ужо згадвалася, і ў здзейсненых карцінах. У рэшце рэшт, у аснове большасці фільмаў ранняга перыяду творчасці ляжаць гісторыі дзяцей, чыё маленства было скалечана вайною. Што гэта, калі не прапрацоўка ўласных траўм і перажыванняў? Стужкі «Я родам з дзяцінства» і «Праз могілкі» — сапраўдныя вяршыні дадзенага, так бы мовіць, аўтатэрапеўтычнага этапу. Чаго толькі каштуе хрэстаматыйны кадр з абгарэлымі качанамі капусты ў другой са згаданых стужак! Пакінуты сярод спаленых хатак ураджай — усё адно што дзеці, якія перажылі вайну і да канца жыцця нясуць на сабе яе цяжар.

Дык як жа Віктар Цімафеевіч трапіў на здымачную пляцоўку? Сам ён расказваў такую гісторыю. Гартаючы аднойчы юнаком часопіс «Мастацтва кіно», раптам зразумеў, што акцёрам пры належных упартасці і стараннасці можа стаць любы. Дзевяцікласнік проста вырашыў паспрабаваць і неўзабаве паступіў у маскоўскі Усесаюзны дзяржаўны інстытут кінематографіі. З-за шрамаў на твары і няўпэўненасці ў сабе усё ж пабаяўся ісці на акцёрскі, таму выбар выпаў на факультэт рэжысуры. Ён трапіў у майстэрню Аляксандра Даўжэнкі, аднакурснікамі былі Ларыса Шаліцкая, Атар Іаселіяні, Рыгор Шэнгеля і іншыя знаныя творцы.

Увогуле, падчас навучання ў інстытуце Віктар Тураў заўвёў шмат знаёмстваў, якія засталіся з ім на ўсё

жыццё. Творца любіў вялікія кампаніі, вечарыны і калі ў сярэдзіне 1970-х пераехаў у новую мінскую кватэру ў мікрараёне Усход (у 2016-м да 80-годдзя класіка тут з'явілася адпаведная мемарыяльная дошка), заўвёў такую традыцыю — рэгулярна запрашаць гасцей. Хто толькі не пабываў у яго апартаментах. Вядомы факт, што Віктар Цімафеевіч блізка сябраваў з Уладзімірам Высоцкім і яго жонкай актрысай Марынай Уладзі. Слаўная пара любіла завітваць да Турава на шляху з Масквы ў Францыю.

Уласна, сямідзясятая адзначаны для аўтара пачаткам наступнага перыяду творчасці. Тэме вайны ўсё яшчэ адводзіцца галоўнае месца, але цяпер гэтая праблематыка часцей асэнсоўваецца вачыма дарослых і з дапамогай іншых ракурсаў («Час яе сыноў» (1974), «Пункт адліку» (1979), «Меншы сярод братоў» (1985)). Значна заўважней у стужках праяўляецца грамадзянскі пафас, які задае інтанацыю для ўсіх карцін гэтага перыяду. Лірычны лад паступова саступае месца ладу праявізнаму, які ў выніку выльецца ў паўнавартасны эпас, а пакуль рэжысёра займае тэма адносін і сувязі ваеннага і пасляваеннага пакаленняў.

У той самы перыяд Туравым ствараецца першая з экранізацый бессмяротнай класікі літаратуры. Стужка «Жыццё і смерць двараніна Чартапханава» 1971 года здымаецца па матывах апавяданняў Івана Тургенева з цыкла «Запіскі паляўнічага». Кажуць, што пастаноўшчык больш за ўсё цаніў у жыцці дзве рэчы — кнігі і сяброў. Ні ў тым, ні ў другім у кватэры класіка ніколі не было нястачы. Людныя вярчоркі, якія часам расцягваліся на некалькі дзён, праходзілі ў дэкарацыях надомнай бібліятэкі, у атачэнні бясконцых стосаў паўсюдных кніг. Ясна, адкуль такая цяга да літаратурнасці ў кіно, жаданне візуалізаваць.

Афіша фільма «Людзі на балоце», 1981 г.

Вось мы і падабраліся да таго, што прынята называць *taghit opus* беларускага класіка (прынамсі, па маштабнасці замыслу — адназначна). Экранізацыя кнігі эпапеі Івана Мележа «Палеская хроніка» па праве лічыцца калі не галоўнай, дык дакладна вежавай работай у гісторыі развіцця айчыннай кінематографіі. Тэлевізійны цыкл, складзены з двух фільмаў («Людзі на балоце» (1981) і «Подых навальніцы» (1982)), у кожным з якіх па дзве серыі, замахнуўся на тое, на што да гэтага не рашаўся ніводзін беларускі фільм — стварыць нацыянальны кінаэпас, зафіксаваўшы ў ім ментальнасць цэлага народа.

У кожным нацыянальным кінематографе, як і ў кожнай нацыянальнай літаратуры, павінен быць падобны твор. І, дзякуючы Віктару Цімафеевічу, у беларусаў ён ёсць!

Мікіта ШЧАРБАКОЎ

Кадр з фільма «Я родам з дзяцінства», 1966 г.

якое нават пеклам складана назваць. Шрамы на твары — якраз адбітак лагернага жыцця. Аднойчы ім з сябрам пашанцавала знайсці ў сметніцы пару манетак. Было вырашана патраціць іх на некалькі порцый газіраванай вады з сіропам, якую збіраліся прынесці мамам. Ларок стаяў за агароджай, таму справа

Блізкае, таму дарагое

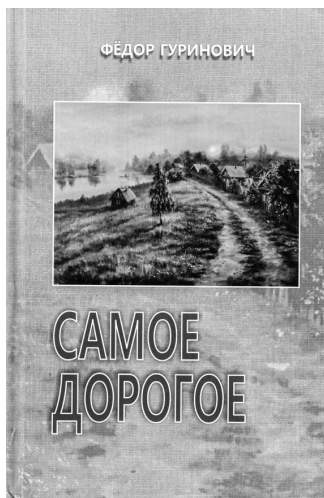
Не ведаю, як каму, а мне крыху не па сабе, калі ў друку чытаю ці па радыё чую сцвярджэнні тыпу: паэт (назваецца населены пункт) выдаў новую кнігу. Ці праймае (зноў указваецца адрасная прыналежнасць) сустрэўся з чытачамі. Тыя, хто гэта піша ці паведамляе, забываюць, што паэт ці праймае, як і прадстаўнік іншай творчай прафесіі, можа быць (ці не быць) паэтам, праймаем і г. д. незалежна ад месца пражывання. Іншая справа, што можна ўказаць, дзе ён жыве.

Не прымаю і таго, калі двухмоўны творца ўносіць удакладненні ў сваё імя, у залежнасці ад таго, якой мовай карыстаецца. Грашыць гэтым і паэт Хведар Гурыновіч, які таксама піша і па-беларуску, і па-руску. Чамусьці ў другім выпадку адразу ператвараецца ў Фёдара.

Магчыма, і сам Хведар Хведаравіч, і некаторыя чытачы ўспрымуць гэта звычайнай прыдзіркай... Што ж — вольнаму воля, у кожнага сваё меркаванне. У адным, не сумняваюся, са мной пагодзяцца тыя, хто добра ведае паэзію Хведара Гурыновіча. Ён — не салігорскі паэт, а нарадзіўся ў вёсцы Крывічы цяперашняга Салігорскага раёна, жыве ў горадзе Салігорску. Паэт жа беларускі і адзін з найбольш таленавітых прадстаўнікоў пакалення, да якога належыць.

Пакаленне гэтае ўжо размяняла свой восьмы дзясятак. Выдаў Хведар Хведаравіч 30 кніг прозы і паэзіі, з іх 7 адрасавана юным чытачам. Яшчэ адно нельга не адзначыць, перш чым перайсці да гаворкі пра яго новую кнігу «Самое дорогое». Кіраўніцтва адкрытых акцыянерных таварыстваў «Беларуськалій» і «Трэст «Шахтаспецбуд»» неабыхавае да літаратуры, таму і аказала падтрымку ў яе выданні. Ды як было не аказаць, калі амаль 30 гадоў аўтар працаваў у рэдакцыі газеты «Калішчычкі Беларусі», прайшоўшы шлях ад карэспандэнта да галоўнага рэдактара.

Апраўдана, што кніга адкрываецца вершамі шахцёрскай тэматыкі. На шчасце, яны не з'яўляюцца адпрацоўкай спонсарскай падтрымкі, як і творамі «рабочай паэзіі», якой раней надавалася такая вялікая ўвага. Гэта — паўнаватарская мастацкая літаратура. З той розніцы, што ў дадзеным выпадку мае канкрэтную прывязку. Каб упэўніцца ў гэтым, дастаткова верша «Полёт». Ён, палёт гэты,

своеасаблівы: «И в шахту спуск — как будто бы полёт, // Не в облака полёт — в земные недра, // и вот уже спускаются в забой // Машин тяжелых славные пилоты».

Вобразная насычанасць радкоў ідзе ад аўтарскай назіральнасці, ад добрага ведання паэтам жыцця тых, пра каго ён піша. І сам неаднойчы спускаўся пад зямлю. Без ведання жыцця шахцёраў наўрад ці з'явіўся б і такі праўдзівы верш, як «В забое». Небяспечная праца пакаральнікаў зямных недраў перадаецца праз мускульную напружанасць радка:

*С тяжелым иномком на стальных плечах,
Чуть-чуть дрожа, вгрызается комбайн
Зубками, словно иклами кабан,
В загадочную в свете фонаря
Породу, что мерцает, как заря.*

Беларускае слова «иклы» (у зноскы тлумачыцца, што ў перакладзе гэта «клькі») у моўнай тканіне верша таксама невыпадковае. Хведар Гурыновіч яшчэ і заўзятый паляўнічы. Аднак ён не з тых, хто толькі «забівае», а з тых, хто па-сапраўднаму любіць прыроду. У пэўнай ступені гэта сведчанне той складанасці жыцця, што закладзена ў прыродзе. Не нам уносіць у гэта карэктывы. Наша задача іншая — разумна да ўсяго ставіцца. Гурыновіч паляўнічы, як і ўсе, хто любіць гэты знятак, азартны. А Гурыновіч-паэт (на тое і паэт) не страчвае пачуцця спачування, жалю. Найлепшае сведчанне гэтаму — верш «Совенок»:

*Он сидел под сосной,
желторотый глупыш,—
Весь в пуху, словно шар одуванчика,
И была смоляная, тягучая тишь,
Окружавшая птицу, обманчива.*

Насельнікі лесу прыглядаюцца да бездапаможнага немаўляці. Не з цікаўнасці, а жадаючы пажывіцца: «Стрекотали сороки, в птенце разглядев // Дармовое и сытное лакомство», «Муравьи были тоже не против того, // Чтоб с беспомощной птицей разделаться». Сонцу ж падалося, што гэта звычайная цацка, «безделица». Ён і сапраўды нагадваў цацку. «Милостивый, хотя недоверчивый», прыціскаўся «кургузым хвостиком к стволу, // Распустил непослушные крылышки».

Толькі чалавек чэрствы, пазбаўлены спагады пасля ўсяго гэтага застанецца безуважным, пакіне бедалагу на пагібель. Гэта ж страшна, калі наўкола прыгажосць, але праз пэўны час часцінка яе можа загинуць. Хай сабе і маленькая, а з-за гэтага яшчэ больш шкада. Бо з малага вырастае вялікае. Не, ні ў якім разе нельга спыніць гэты «рост». Адбылося тое, што і павінна адбыцца:

*Всё вокруг хорошело, светилось, цвело,
И сквозь хвою, на солнце сквозящую,
Я полез на сосну, где чернело дупло,
Чтоб вернуть лесу сердце щемящее.*

Вершы «Глухарь», «Лось», «Волчица» і іншыя — таксама своеасаблівае песня прыродзе, у якой праступаюць элегічныя ноткі, але гэта і трывога паэта, які, як і ўсе мы, для каго любоў да ўсяго жывога — не пустыя словы.

А верш «Маленькие тайны» няблага прачытаць многім. Ён — таксама тое, што дапамагае душой не ачарсцвець: «На ветке вербы ремеза кошёлка, // Криница, просветленная до дна»; «И ящерка, загнущая скобою // Коричневый хвостиком откидной», «И дровосек з длиннющими усами — // Чтоб было вам понятней — жук-усач».

Нямала ў Хведара Гурыновіча і твораў, у якіх роздум нашага сучасніка, яго пачуцці, радасці і сумненні перадаюцца праз сузіранне блізкіх сэрцу пейзажаў, звыклых змен, як на працягу дня, так і розных паравін года. Чытаеш іх і самому чуйней становіцца на сэрцы. Усё гэта да болю знаёмае, неаднойчы прапушчанае

праз душу, але разам з тым новае. Знешне някідкія выяўленчыя мазкі, сцішаная танальнасць, але гэтага дастаткова, каб, напрыклад, верш «Вечереет» загучаў:

*День ушёл.
Хлебным духом тянет
От созревших уже полей.
Над ручьем комариный танец
Всё настырней и все смелей.*

*Остывающий воздух чутков.
Робко звезды в воде встают.
Вечереет, и учат утки
Первогодков летать в строю.*

Перагортваючы апошнюю старонку кнігі, прыгадаў радкі нашай славнай паэтэсы Бёдаккі Лось:

*У кожным імгненні паэзія ёсць,
У кожным здзяйсненні яе прыгажосць.
У кожнай істочце —
яе хада,
У кожнай бядоце —
яе бяда.*

Што гэта сапраўды так, Хведар Гурыновіч чарговы раз засведчыў сваімі творамі. Яны, на першы погляд, пра добра знаёмае. Ды і пра тое, аб чым паэтамі шмат сказана. Да гэтых матываў неаднойчы звяртаўся і аўтар «Самого дорогого». А таму і звяртаўся, што ўсё яно яму і блізка, і дорага. Выклікае жаданне зноў брацца за пяро, каб сказаць недаказанае раней. Каб у знаёмым знайсці новае, раней не заўважанае. Што і не дзіўна, бо, як правільна і значна кажа Бёдаккі Лось, «у кожным імгненні паэзія ёсць».

Праўда, напрошваецца і невялікае, але важнае ўдакладненне. Яе трэба не толькі адшукаць: адкрыўшы, па-сапраўднаму перадаць. А гэта ўжо залежыць ад майстэрства паэта і яго патрабавальнасці. Калі ж яна адсутнічае, то з'яўляюцца творы «правільныя», але такія, якія нічога новага не даюць. Як верш «Неперспективные деревни». Хто толькі з болей не сузіраў іх. Хто б з паэтаў ні прысвячаў ім твораў. Бяда адна: часцей нічога новага не прамаўляецца.

На шчасце, у кнізе «Самое дорогое» пераважае адборнае, шчодрое паэтычнае зерне.

Глеб КУНІЦКІ

Атрыбуты часу і прадказанне дажджу

Пад вокладкай кнігі Аляксея Якімовіча «Пан», што нядаўна пабачыла свет у выдавецтве «Беларусь», аб'яднаны дэтэктыўна-містычная аповесць з аднайменнай назвай і нізка вострасюжэтных дэтэктыўных апавяданняў на маральна-этычныя тэмы.

Аповесць выступае цэнтральным творам ва ўсёй кнізе. «Героі аповесці, якія прыехалі адпачываць у санаторый, сустракаюцца ў лесе з Панам — міфічным гаспадаром лясоў, палёў і статкаў з казлінымі нагамі, рагамі і барадой. Гэты твор аб каханні, вернасці і здрадзе, — чытаем у анатацыі. З першых радкоў зачароўвае мова аўтара — жывая і багатая, дзякуючы якой акупаешся ў свет твора з большай цікавасцю. А вось багатых апісанняў і разваг тут няма, увесь сюжэт — у дынаміцы. Аднак раскрываецца сюжэт лаканічна, без марудлівасці.

Крыху засмуціла падборка герояў з іх дастаткова стэрэатыпным апісаннем. Напрыклад, бізнесмен Юрый Іванавіч «невысокі, таўставаты, чымсьці падобны на дубовую бочачку», на шыі яго «вісеў тоўсты залаты ланцужок, на пальцах ззялі дарагія залатыя пярсцёнкі». Ці, напрыклад, Вікуля — «апанутая ў блакітныя нагавіцы і ружовую кофтакчу, яе доўгія далікатныя, наманікюраныя пальцы ўпрыгожвалі дарагія залатыя пярсцёнкі». Тыповы бізнесмен і яго жонка. Падобныя атрыбуты ў апісанні вобразаў сустракаюцца і далей: мерседэс, доллары, алкаголь, карты, беспакаранасць. Здаецца, аўтар інтэграваў у сучаснасць вобразы з цяжкіх дзеянняў. Аднак выйшла гэта не вельмі ўдала, як нам бачыцца. Падобнага роду стэрэатыпізацыя герояў прыводзіць да таго, што чытачом яны ўспрымаюцца штучна.

Вельмі парадавала ў творах іх насычанасць фальклорнымі матывамі. Шматлікія песні, прымаўкі, прыказкі, згаданыя ў творах, сведчаць пра ґрунтоўнае веданне аўтарам беларускага фальклору. Такім чынам А. Якімовіч

не толькі робіць чытанне цікавым, але і далучае чытача да вытокаў літаратуры.

Аповесць складаецца з 29 частак, кожнай з іх аўтар даў пэўную назву. Напрыклад, «Сутычка», «Абавязкова выстраліць», «Заплаці за маўчанне» і пад. З аднаго боку, такое сэнсавое драбленне палітае чытанне, а з іншага — прытупляе цікавасць, бо чытачу загадзя паведамляецца, пра што пойдзе гаворка.

Акрамя аповесці, выданне змяшчае сем дэтэктыўных апавяданняў. Некаторыя вострасюжэтныя, разгалінаваныя і дынамічныя, некаторыя — больш простыя і прадказальныя. Аднак усе творы ўзнімаюць аднолькава важныя маральна-этычныя тэмы. Нельга апавядання назваць дэтэктывамі ў поўным сэнсе гэтага слова, хутчэй — дэтэктыўнымі замалёўкамі, дзе інтрыга доўга не вытрымліваецца, абставіны хутка высвятляюцца, а загадка разгадваецца. У чытача няма часу, каб падумаць, развязка адбываецца імкліва. Але ўсё ж такі ўзнятыя аўтарам тэмы даюць багатую глебу для роздуму.

Апавяданне «Крыж Міхала Валовіча» поўнае неспадзяванак. Тут і каханне, і помста, і здрада, і маральны выбар, раскрыццё характараў. Але пасля застаюцца пытанні: пакаранне ці апраўданне, забавенне ад віны ці пакута на ўсё жыццё. Цікавая дэталі — крыж, які кагосьці загубіў, а кагосьці выратаваў. Дарэчы, А. Якімовіч прыгадваў асобу Міхала Валовіча раней: герой твора, як і аўтар, ураджэнец маёнтка Парэчка Слонімскага павета, — пісьменнік уладваў памяць пра знаямае земляка.

Не менш захапляльны сюжэт мае апавяданне «Лімонка»: сюжэтная лінія закручана так, што да апошняга моманту не разумееш, хто ўсё ж такі забойца і ў чым можа

быць вінаваты чалавек, што яго забіваюць... Звычайная выпадковасць ператварае прадуманае забойства ў спантаннае: чалавек вырашае адабраць жыццё ў іншага з-за грошай. Зноў атрыбут дзеянняў.

Аўтар добра папрацаваў над сімвалічнасцю сваіх твораў. Сімвалы звычайна з'яўляюцца ў пачатку. Так, у аповесці «Пан», калі герой вагаўся, ці з'яўляцца яму перад людзьмі, «у глыбіні лесу трывожна азвалася птушка», а потым з'явілася божая кароўка. «Добрая божая кароўка!.. Цяпло ты адчула, вылезла са шчыліны, на вясеннім сонейку грэешся, — сказаў Пан і асцярожна, двума пальцамі, зняў божае стварэнне са ствала, пасадзіў на далонь і прагаварыў: божая кароўка, што заўтра будзе — дождж ці пагода? Пень ці калода? Пагода — ляці. Дожджык — сядзі! Божая кароўка нерухома сядзела на далоні». Гэта было прадказанне дажджу — небяспечнасці і трывогі.

Вельмі шчымымі апісаў А. Якімовіч забойства ката: «Якімец адпусціў сетку. Яна ўпала на цэментаваную падлогу. З парванага пакета пацякло малако, утварыўшы белую калюжынку каля абгараўшага Чарныша». Разлітае белае малако каля чорнага мёртвага вугольчыка — сімвал бездапаможнасці і беспакаранасці. Дарэчы, каты ў творах А. Якімовіча сустракаюцца часта. Напэўна, таму, што праз стаўленне да братаў нашых меншых выразна раскрываецца характар героя.

Кніга Аляксея Якімовіча «Пан» — гэта перапляценне рэальнага і фантастычнага, містычнага. Сюжэты твораў непадобныя і інтрыгоўныя. Аўтар пакідае нагоду не толькі для роздуму над учынкамі герояў, але і для самааналізу.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Радзіма таленавітых людзей

У Лідзе пабачыў свет першы нумар капільскага літаратурнага альманаха «Родныя пагоркі». Выданне падрыхтавана літаратурным аб'яднаннем «Вясёлка» пры Капільскай раённай бібліятэцы імя Анатоля Астрэйкі. Прадмова і ўкладанне Ірыны Пятровіч.

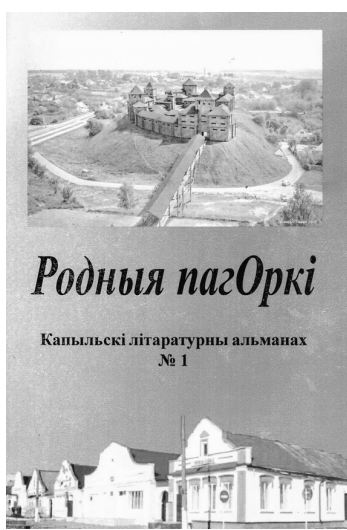
Капільшчына — шчодры на літаратурныя таленты край. Родам з Дарагавіцы была Зоф'я Манькоўская, якая пісала па-польску і па-беларуску, займалася перакладамі. У гісторыю беларускай літаратуры ўвайшлі творы Алесь Адамовіч, Сцяпана Александровіч, Алесь Гаруна, Адама Русака, Міколы Хведаровіч і многіх іншых пісьменнікаў, якія голасам сэрца выказвалі любоў да роднага мястэчка:

*Мы, Капыля, — усе паэты.
Такая наша ўжо зямля.
І паважаюць нас за гэта —
Шчаслівы той, хто з Капыля.*

Літаратурны альманах «Родныя пагоркі» адкрываецца лірыкай Анатоля Астрэйкі (1911—1978). Сярод яго твораў — верш «Капылю» (1945 год). Шчыры, цёплы.

*Здалёк, за вёрст, магчыма, пяць
Ажно з Рымлянскае гары,
Мой гарадок Капыль відаць,
Яго будынкi і двары...*

Працягваецца тэма і ў паэтычных радках Цішкі Гартнага:

*Капыль, Капыль! Маё мястэчка,
Вялікай Мінішчыны куток!
Мне міла ўсё тваё: і рэчка,
І хаты, нівы і гаёк...*

А пасля гэтых класікаў беларускай літаратуры свае творы на суд чытачоў у «Родных пагорках» прапануюць маладзійшыя паэты: Казімір Кухарчык, Мікалай Майсюк, Ядвіга Малевіч, Тамара Мінчэня, Любоў Мотуз, Алена Острыкава, Уладзімір Пасюкевіч, Іван Пракарына, Наталля Раеўская, Аляксей Трацяк і Марына Коршун. Сярод землякоў-паэтаў ужо няма ў жывых Івана Пракарыны і Уладзіміра Пасюкевіча. Але захаваліся іх творы, якія складальніца альманаха Ірына Пятровіч уключыла ў «Родныя пагоркі».

Вялікая падборка вершаў Уладзіміра Пасюкевіча прысвечана не толькі Капільшчыне, але і капілянам, у тым ліку

і Цішку Гартнаму. Землякам у кожнага паэта прысвечана шмат шчырых і добрых радкоў, вершаў, прызнанняў і ўшанаванняў. Як пісаў доктар філалагічных навук, прафесар Алесь Бельскі з Цімкавіч, што на Капільшчыне, па творах капільскіх паэтаў можна пераканацца, якое глыбокае пачуццё замілавання і пяшчоты выклікае хараство капільскага краю, родных краявідаў. А нехта з дасціпных літаратараў заўважаў: калі ты нарадзіўся на Капільшчыне, то ўжо славатасць.

Паэты, чые творы ўвайшлі ў «Родныя пагоркі», жывуць на Капільшчыне. Адны ўжо на заслужаным адпачынку, іншыя працуюць. Літаратура не з'яўляецца іх асноўнай працай, гэта проста захапленне, адпачынак, шчасце, радасць душы, каб праз рыфму і вобразы выказаць любоў, замілаванне ўсім, што гэтых людзей акружае. Лірычныя вершы застаюцца маладымі, узнёсла-бадзёрымі, настраёвымі. Аўтары альманаха перад патрабавальным сучасным чытачом адкрываюць сённяшні свет, малююць карціны мінулага нашай Беларусі, паэтызуюць і вечнае пачуццё — каханне. Паэты капільскага краю з павагай углядаюцца ў постаці сваіх знакамітых землякоў, чые лёсы неаддзельныя ад лёсу Бацькаўшчыны.

Шмат вершаў прысвечана пісьменнікам-землякам Анатолю Астрэйку (1911—1978), Цішку Гартнаму (1887—1937), Кузьме Чорнаму (1900—1944). Ядвіга Малевіч «вандруе па паэзіі Анатоля Астрэйкі», які «славіў Айчыну». Надрукаваны і яе верш, які называецца «У раённай бібліятэцы імя Анатоля Астрэйкі», дзе «жывуць літаратараў творы».

У вершы «Памяці Ц. Гартнага» паэт Уладзімір Пасюкевіч яшчэ раз нагадаў, што Гартны:

*Быў дзеляч дзяржаўны,
Пісьменнік наш слаўны,
Як мудры вучоны
Нёс ведаў святло...*

Паэт Мікалай Майсюк прыгадаў тыя мясціны, якія любіў Кузьма Чорны:

*Вадзічкі халоднай любіў ты напіцца,
Каб смагу і стому прагнаць,
З чароўнай Бушылаўскай
чыстай крыніцы,
Каб зноўку пісаць і пісаць...*

Нямала радкоў літаратараў прысвяціў паэту-песенніку Адаму Русаку і Анатолю Астрэйку. У вершы «Капільскі край» Мікалай Майсюк нібы падвёў вынікі: «Людзей яднаюць творы Чорнага, Астрэйкі, і разам песні мы спяваем Русака».

З праявістымі творамі ў альманаху «Родныя пагоркі» выступаюць Маргарыта Саковіч і Алена Острыкава. Вядома ж, прозы ў выданні магло быць і больш. А таксама некалькі краязнаўчых і літаратуразнаўчых артыкулаў, не хапае там і гумару.

Капільская зямля — радзіма таленавітых людзей. І гэтая акалічнасць не магла і не можа не паўплываць на творчасць аўтараў, якія там жывуць. Разам з тым іх лірычнымі героямі стараюцца ісці сваімі, не прапартанымі сцежкамі, убачыць нешта новае, падслухаць спеў жыцця ў сённяшнім шматгалосым гучанні.

Сяргей ЧЫГРЫН

Тут зямля прыгажосцю сагрэта

Значная падзея адбылася ў народным літаратурным аб'яднанні «Наддзвінне»: пабачыў свет альманах «Наддзвінне-2020». Выхад аўтарскай кнігі — заўсёды свята, а тут — 35 свят адразу, бо менавіта столькі літаратараў прадстаўлена ў гэтым паэтычным зборніку. Усе яны цікавыя, розныя, кожны са сваім бачаннем і светаадчуваннем.

Паэтычны калейдаскоп удзельнікаў літаб'яднання, якіх заўсёды яднала мэта ствараць яркія творы, імкненне авалодваць мастацкім словам, складаюць вечныя тэмы: Радзіма, філасофскае асэнсаванне жыцця, вера, каханне, прырода.

Тэматычная скіраванасць зборніка — малая радзіма. І гэта зразумела, бо апошнія тры гады ў Беларусі (2018—2020) прайшлі пад знакам Года малой радзімы. Амаль кожны аўтар уключыў у зборнік вершы пра ўлюбёны куток Беларусі. Пашана да роднага краю адчуваецца ў назвах падборак Віталія Шалаева «Родны край — Беларусь, мая ясная зорка!..», Алы Швайко «Пялёсткі полацкіх ускраін», Дар'і Прохаравай «Малой радзіме», Уладзіміра Шыпілы «Над сэрцам краіны», Антаніны Піваварчык «...Мне ўсё любіа і дарага тут», Германа Палынскага «Я нашёл тут свой Эдем», Віктара Карасёва «Ёсць для краю падарунак — краязнаўчы кошык мой».

Глыбокія вершы Віталія Шалаева найбольш дакладна раскрываюць гэтую тэму:

*Мілы край — Беларусь, мая звонкая песня!
Сінявокай назвалі цябе нездарма...
Ёсць мясціны любімыя ў кожнага дзесьці,
Для мяне ж даражэйшага краю няма.*

Ала Швайко імкнецца перадаць любоў да сваіх родных мясцін праз вершы «Кветкі Касавэры», «Мой край», «Дзе жыву я?»:

*Дзе жыву я? У кропцы Сусвету,
Што здавён людцы «Полацк» завуць.
Тут зямля прыгажосцю сагрэта,
Тут крыніцы, натхняючы, б'юць.*

Пранікнёна, з непадробнай шчырай любоўю піша пра свой край маладая паэтка Дар'я Прохарава, у яе малая радзіма адгукаецца ў сэрцы:

*Песней звонкой с жемчужных небес,
Где любви приоткрытая дверца,
Где святой возвышается крест.*

Бадай, больш за ўсё вершаў пра малую радзіму мае Уладзімір Куц, дыпламант прэміі імя Алесь Савіцкага. У альманаху ён прадставіў вершы, звязаныя з яго дзейнасцю маракападводніка. Свой раздзел паэт так і назваў «Гукі мора». Але ў вершы «Не забываў» ён піша, што «...родныя мясціны // Нідзе не забываў», хаця «нямала шляхам водным» «па свеце я блукаў».

З вершамі на тэму малой радзімы выступаюць у альманаху Феакціст Фядотаў, Аркадзь Ефішэнка і іншыя.

З тэмай малой радзімы цесна звязана тэма роднай прыроды. Вобразна, хораша аб прыродзе напісалі Любоў Міхайлава, Таццяна Ляўковіч, Дар'я Прохарава, Уладзімір Тачыла. Вось радкі з яго верша «Лясная казка»:

*Зіхаціць пад расою ніва,
У балоце лунь
дзетак няньчыць...
Тут вядзецца любое дзіва —
Трэба толькі хацець убачыць.*

Пейзажная лірыка прадстаўлена творамі Алы Івановай, Тамары Філімонавай, Антаніны Піваварчык, Марыны Тычыны.

Кранаюць вершы Анатоля Бясперстых і Антаніны Піваварчык. Пётр Буганаў з пачуццём гонару піша пра Беларусь і наш абавязак перад ёю. Да духоўнай спадчыны далучаюць вершы Людмілы Фёдаравай, Яўгеніі Барысёнак, Пятра Буганава. Тэму Вялікай Айчыннай вайны выразна раскрылі ў альманаху Тамара Прахарэнка, Таццяна Ляўковіч, Алена Яронька і іншыя.

Не засталіся абыякавымі наддзвінцы да адной з асноўных тэматычных ліній у сучаснай паэзіі — каханню. Навяяны гэтым пачуццём вершы Уладзіміра і Наталлі Шыпілаў, Максіма Роліка, Таццяны Кужалевай, Ірыны Еўдакімовіч, Германа Палынскага, Алы Івановай, Любові Міхайлавай. У Яны Гільмулінай лірычная гераіня верша «Сэрцам прыгарнуцца», звяртаючыся да каханага, хоча

*...надчас спаткання
Сэрцам прыгарнуцца
Да твайго кахання.
Да тваёй душы.*

Не абыйдзена ўвагай тэма паэта і паэзіі, якую ў альманаху асвятлілі Ала Іванова, Уладзімір Тачыла.

Выданне разлічана на шырокую аўдыторыю. Кожны чытач, аматар мастацкага слова знойдзе для сябе ў зборніку творы, якія крануць сэрца, ускалыхнуць душу і пачуцці, дадуць нагоду для роздуму.

Несумненна, альманах застанецца яркай старонкай ў гісторыі літаратуры Полаччыны.

Валянціна СОПКАВА,
кіраўнік народнага літаратурнага аб'яднання «Наддзвінне»

Ізяслаў КАТЛЯРОЎ

«Нясвіж!» — зноў свежасцю дыхнула,
штосьці даўняе вярнула.
Слова дыхае цяплом
ды званава яркім гулам —
і «Нясвідзь» мы пазнаём.
Свідзь, свідзіна — хмыз і пойма,
месца побач з вадаёмам...
Часу час — заўжды ў дакор...
Князь вялікі — Ягелончык,
Казімір... Нясвіжскі двор...
Клаўка... Вось і Неміровіч...
Моцу мыс відочна множыць,
дзе ручай рака Уша
з боку правага страчае,
дзе і мыс перасякае —
з Мінска ў Клецк імчыць шаша,
з Вільні спешна ў Слуцк — дарога...
Вынік выніку — мяжа?
Штось недаадчуў, сказіў?
Тут, дзе блізьзю далё найвышай,
і натхнёна ўзводзіць Кішка
замак самых смелых сіл.
Першасны ён і драўляны,
з прадчуваннем жа таго,
што і ў замыслах астральны,
так, нябеснасцю яго...
Радзівілы ўладна вось:
Чорны Мікалай, Сіротка.
Небывалай мары ўплыў...
Дай, Гасподзь, ім сілу-моц —
кожны ў праведнасці ўсё-ткі
замкам споўнены на здзіў.
Архітэктар — Бернардоні?
Хто падкажа мне сягоння?
Рудальфінія, быць можа,
ці Расінія паможа?
Хай тварыў якісьці геній,
ды ў разліках — азарэнні.
Бастыёны — на кутах
на валу высокім гэтакім, —
рос квадратна ў высі гмах
на сваіх раскошных мерках.
Хмарак сівая мярэжа...
Назіральная вось вежа —
строгасць бачнай вышыні...
Архітэктар Забароўскі?
Ці яго такі праект?
Будаваў жа сам — па-свойску.
Што рабіў — любіў як след.
Бог такім імкне на помач.
Мкнуўся і Макоўскі Томаш —
для сямейства Радзівілаў

слынны працаю картограф, —
высямі зямлю здзівіў ён...
Вось яна, яго гравюра.
Можа, з неба маляваў?
Замак аж на паўавал
нейк на ёй узнік няхмура...
Ці ляціць сам, ці плыве
так, што вечнасць адстае...
У музеі Нясвіж ранейшы
нат здаецца нетутэйшым,
нібы воблачна жыве.
Камень — дрэву ўжо замена, —
з дзён усё тых як відней.
Сутнасць прыбудоў — нязменна,
гэтаксама — галерэй:
у адзін паверх прасторны,
ды пад гонтай — каб мацней.
Трохвугольна — бастыёны.
Так, ілюзіі для зроку...
Змрок — святло, святло — са змроку.
Траўтфетар замак браў —
браў ён здадзеным калісьці,
гэты шведскі генерал.
Шведы помсцілі два тыдні —
поспех у агні вяршылі,
узрывалі як маглі.
Лютасцю перамаглі
і накінулі руіны —
замка памяць дзён даўнішніх
аб Паўночнай той вайне,
каб нарэшце зналі ўсе:
войны замкам — смерць красе.
Ды адродзіцца, паўстане —
за ранейшы лепшым стане.

Томаш Макоўскі. Нясвіж. Фрагмент гравюры XVII ст.

Нясвіж

З летапіснай паэмы

Радзівілы — так спакон —
для жыцця свой мелі плён.
Замкавы ўвесь кругавід —
кампазіцыяй адзінай:
з трох паверхаў гляне чынна
ў свет, што бачыцца былінна,
галерэйны каларыт.
Арсенал... Капліца... Брама...
Адраджэння панарама,
тагачаснага жыцця —
у карціннасці музычнай,
у музейнасці антычнай,
дзе сусветна — пекната.
Ёю дыхае так чуйна
(знае вечнасці закон),
піша ўпэўнена, гравюрна
Орда — наш Напалеон.
Паркі — ўвасабленне мары.
Замкавы, Англіійскі — так! —
і Стары, Марысін парк,
нат Японскі... Ёсць бульвары...
А прымаць умеў гасцей
замак вернасцю і верай —
прэзідэнтаў ды прэм'ераў,
колісь — каралёў часцей.
Ці дазнаемся мы, колькіх
помніць сам палацаў комплекс?!
Рэха перазвон ізноў,
сэнс у сутнасці нябеснай:
спадчынаю стаў ЮНЕСКА
комплекс гэты ўсіх часоў.
І музей, і запаведнік —
спадчыннікаў пераемнік.
Залатая зала — дар

васямнаціцатага веку, —
у ёй памяці праверка,
што вярнула мару з мар.
А ў трафях Паляўнічай —
Радзівілаўскі відзён
і азарт васьм малюнічы,
што ў абсягах меў тут ён.
Птушкам і звярам — на лучнасць:
бесцялесным, а — утульнасць.
Тут паўзе ўсё, ідзе, лятае...
Паляўнічы свет — наўздзіў.
Бюстам з мармуру страчае
нас Антоній Радзівіл.
Зала васьм Малая ў новай
(ці ў абноўленай?) сталавай.
Тыя ж і карціны ў ёй
у святле барвова-мяккім —
нашу спадчыну з падзякай
мы заўсёды пазнаём.
Залы той бібліятэкі —
Радзівілаўскі архіў:
акты, факты, дакументы...
Без пытанняў — хто ты, дзе ты.
Далучайся і шукай, —
радаслоўе мкне хавацца,
калі з ім не хочаш знацца.
Будучыню там чакай.
Незатоенасцю слынны
ў залах з яркай цішынёй,
вось калі архіў фамільны —
ўжо архіў краіны ўсёй.
Ён Еўропай радаслоўны,
хоць не ўсё яго — яму...
Што віною, хто віноўны, —
я і ўцяміць не магу.
Дзень як бы ўсё той жа самы.
Пастаю пад ценом брамы,
што з гадзіннікавай вежай, —
чымсьці рымскай, трыумфальнай
аркі узной, нядрэмнай.
Мікалая Хрыстафора
Радзівіла ўспомніў тут,
так, Сіротку, пры каторым
вал узняўся, бы паўкруг
перад крэпасцю-заслонай.
Бастыёны на кутах...
Чую? Бачу? І не ў снах?
Праўдай стала ўсё тут плённай?
Ява, ды нібы ўсё сніцца.
Вось дазорнай вежы бляск
крыллем птах крануў як быццам,
вылятаючы ў наш час.
Камяні на памяць, бюсты,
сілуэты на вадзе...
І ва ўсім усё і ўсюды...
Крон нябеснасць рэй вядзе —
славіць парк Стары нясвіжскі,
і Марысін, і Англіійскі...
На вадзе руч'ёвай — іскры,
дзе Уша ўпадае ў змрок
гэтай зеляні імклівай
што струменіцца гуліва,
потым ціхне між аблок...

Пераклад з рускай Соф'і ШАХ

Надзея ПАРЧУК

★ ★ ★

І хто сказаў, што рай не на зямлі,
Што тут яго не можа быць ніколі?
Бо вы яшчэ не ўсе куткі прайшлі
І, можа, летам не бывалі ў полі.

Наўрад ці вы хадзілі па лугах,
Дзе травы ў квецце росамі іскрацца,
А птаства колькі водзіцца ў лясках! —
Спявае там, не можа насявацца.

Улетку скрозь — жывое хараство:
І жыта спее, і лянок сінее...
Зямлі і неба вечнае радство —
Так паяднаць адзін Гасподзь умее.

Ну хто сказаў,
што рай не на зямлі,
Што звывкась тут адзіная паўсюды?
Бо вы яшчэ не ўсе куткі прайшлі,
Не ўсе яшчэ пабачылі вы цуды.

Шчырая паэзія

Шчырая паэзія, з табой
Мне так лёгка дыхаецца ўранні!
Звонкім летам, снежнаю зімой
Неадступна клічаш на спатканне.

Я ахвотна слухаю цябе —
Верную, адданую сяброўку.
Можа, песні ўдалае запеў
Прадыктуеш ціхенька ізноўку?..

Шчаслівая

Калі я, натхнёная музай, пішу,
Калі свае вершы ствараю, —
Як час пралятае, якім даражу, —
Шчаслівая, не заўважаю.

Я ў творчасць,
бы ў плынь жыватворнай вады,
Уся з галавою ныраю;
Пра лёс незайздросны, з адценнем нуды,
Зусім на той час забываю.

Бо ў тыя імгненні, у тыя часы
Як муза з душой размаўляе,
Яна адкрывае мне безліч красы
І шчасця — без межаў і краю...

Хлебныя словы

Тых словаў,
што поле ўслаўляюць,
Зялёную рунь, каласы, —
Святыя нябёсы чакаюць,
Як жыццёйка ў спёку расы.

Як пушчы чакаюць прылёту
Вясёлага птаства вясной,
Так нівы вітаюць свабоду,
Што снілася зімняй парой.

Як прагне блакіт бласлаўлення —
Штодзённай малітвы жывой,
Так поле чакае сумленнай
І шчырае працы людскай.

Тых словаў,
якімі ўслаўляюць
Багацце зямлі і красу, —
Я ў сэрцы нястомна шукаю
І з радасцю людзям нясу...

Паэтыка архіўных кодаў

Усённяшнім успрыманні творчай спадчыны Язэпа Драздовіча (1888 — 1954) на першым плане стаіць выяўленчае мастацтва, узоры якога прадстаўлены ў беларускіх музеях, сабраны пад вокладкамі альбомаў. Літаратурная практыка ў значна меншай ступені рэпрэзентавана і асэнсавана, хоць менавіта яна можа паслужыць ключом да расшыфроўкі кодаў незвычайных, касмічных тэм і сюжэтаў аўтара «Небесных бегаў» (1931).

Непрацяглы мінскі перыяд жыцця і творчасці Язэпа Драздовіча (1919 — 1920 гг.) звязаны з насычанай, разнастайнай дзейнасцю: настаўнік малявання, кніжны ілюстратар, тэатральны дэкаратар, арганізатар культурна-асветнага таварыства «Заранка» і інш. У сталіцы БССР створана серыя малюнкаў гістарычных раёнаў горада, праведзены археалагічныя раскопкі.

У 1919 годзе быў напісаны першы праявічны твор, рукапіс якога захоўваецца ў аддзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі імя Якуба Коласа НАН Беларусі. У існуючых біяграфіях мастака назва гэтага тэксту фігуруе, але пры гэтым адзначаецца яго незавершанасць і такім чынам апырэры апраўдваецца адсутнасць публікацыі. У імкненні пабурчыць некаторыя літаратуразнаўчыя стэрэатыпы мы звярнуліся да архіўнага арыгінала.

Рукапіс «Нявольніцы кволага сэрца (Гэлькі)» уяўляе сабой самаробны сшытак кніжнага фармату з шэрай нелінаванай паперы на 9 аркушаў; запісы зроблены чарніламі, простым і каляровымі (сінім і чырвоным) алоўкамі. На воклады зафіксавана не толькі назва, год напісання, але і аўтарскае вызначэнне жанру — эскізы (паводле ўстаялай канстатацыі — апавяданне), што кардынальным чынам мяняе ракурс асэнсавання тэксту як «незавершанага». Само афармленне твора ў адмысловы сшытак не ў апошнюю чаргу сведчыць на карысць яго прадуманасці і падвядзення пэўнай рысы ў аўтарскіх планах.

Пры ўважлівым знаёмстве з рукапісам не пакідае ўражанне непаўторнага творчага сінкрэтызму ўласна тэксту і яго графічнага афармлення. Асобныя абзацы вылучаны

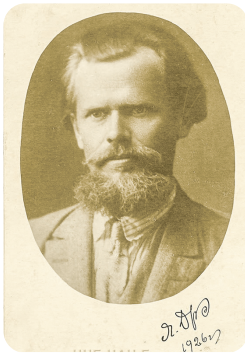
рознакаляровымі алоўкамі, узяты ў рамкі, стылізаваныя пад пергаментныя скруткі або надвершыя антычных калон. Частыя шматкроп'і не толькі завяршаюць сказы (дакладней — указваюць на паўзу, пакідаюць прастору для роздуму), але і размяжоўваюць абзацы, пацвярджаюць свядомую мастакоўскую ўстаноўку на эскізны характар пісьма.

Мастацка-графічная аформленасць тэксту не можа не выклікаць тыпалагічныя паралелі з паэтыкай еўрапейскага экспрэсіянізму. Шэрая аснова паперы, кідкія каляровыя праўкі, нават пашкоджанасць сшытка (скразная дзірка ў большасці аркушаў) — усё працуе на візуалізацыю і адпаведнае ўспрыманне твора. Асобныя тэкставыя фрагменты хоць і закрэслены, але іх адметная вылучанасць, паліхромнасць прыцягвае ўвагу, і ў агульным корпусе тэксту яны ствараюць свайго роду другі, факультатыўны план апаведу і адметнай псіхалагічнай нівеліроўкі.

Вобраз галоўнай гераіні створаны выключна праз эмоцыі, сканцэтраваныя ў рэпліках. Лагічным было б чакаць ад Язэпа Драздовіча, удзельніка нацыянальных праектаў у Вільні пачатку XX стагоддзя, працягу традыцый беларускай літаратуры нашаніўскага перыяду. Але перад намі прынцыпова адрозны тып гераіні — маладой асобы, якая рыхтавалася стаць «свецкай дамай». Падманутая кавалерам, яна знаходзіцца на стадыі экзістэнцыяльнага надлому псіхікі, містычнага ўнутранага разладу, раздвоенасці (дуалізму), што прысутнічае ў назве, вобразным і кампазіцыйным раіэнні твора.

Вынікам праведзенай тэксталагічнай працы стала ўзнаўленне не толькі першага літаратурнага вопыту Язэпа Драздовіча, але і адметнага, пераходнага этапу ў развіцці нацыянальнага пісьменства, калі нашаніўскі перыяд ужо станавіўся гісторыяй, а новы шлях мастацкай літаратуры на фоне карэнных грамадскіх пераўтварэнняў знаходзіўся ў самым сваім пачатку — на ростанях. Твор прыходзіць да чытача больш чым праз стагоддзе ад моманту напісання. Дарэчнымі пры яго асэнсаванні будуць напраўкі на час, а таксама разуменне гістарычных змен у культурным і моўным ландшафтах Беларусі.

Мікола ТРУС

Язэп ДРАЗДОВІЧ

Нявольніца кволага сэрца (Гэлька)

Эскізы

Трамвай шыбаў усё бліжэй і бліжэй наўскос берага да мора. Паабапал трамвайнага шляху мігацелі высокія, галістыя, голыя ад лісту дрэвы садоў, між каторых там ды сям высоўваліся з-за дрэў то чырвонай, то рудой, то шэра-зеленаватай памалёўкі, рознафасоннай дачнай архітэктуры — драўляныя забудовы.

Гэлька ціха сядзела, захутаўшыся ў сваю ратону і апусціўшы ўніз шырока вытарашчаныя, як быццам ад нейкага зляку ці злосці, свае сіняватыя, глыбока ўпалыя пад павеццю маршалавага задуменнага лоба, пасалавеўшыя вочы, і не звяртала ні на што і ні на кога ніякай заўвагі, а вушшу яе ад зыгання колаў і проваднага зачэпу трамвая ілюзініраваліся ясныя, зычныя гукі жалобнага, хаўтурнага марша:

Ахвярай ты ляжаш
Праз кволае сэрца...

Як зараз вагон трамвая вынырнуў з абаполля дрэў і забудаванняў і праз ягоныя вокны заяснілася пад сіваю павалокаю туману хвалістая роўнядзь шумячага мора. Гэлька, беспрытомна пачуўшы блізнату мора, нервова здрыганулася, ускочыла са свайго сядзення на ўспінеч і спакойна пайшла асцярожным, мерным поступам, трымаючыся рукамі за раменныя прытрымнікі.

Гэлька напamлялася да выхаду, пад'ехаўшы да нейкага белага домаваладання, каб уцячы ад гора, бед і нядолі, пануючых над жыццём чалавека...

— Калі мала табе гэтакіх, дык прымі мяне, прымі, зрабі мяне сваёю, бо мне жыццё апастылела. Прымі мяне, няхай хвалі твае апалощуць, змыюць вялікі грэх з душы маёй пакутнай. Што, прымаеш? Шуміш... Відаць, што мне з адным табою даводзіцца з'яднацца. Я не жыву, а тлею, — дажываю, жыву мінуўшчынай ды снамі. Таго, каго я так горача, шчыра люблю і любіла, мне не спаткаць ніколі, ён для мяне памёр, як паміраюць у жыцці пражытыя дні і мінулыя леты, мне не вярнуць яго, як не вярнуць той вясны...

Бывай жыццё, бывай радня, што не разумела душы маёй, бывай і ты, вясна любові маёй!

Бывай і ты, цябе калісь так шчыра-горача любіла! Можа, не раз уздыхнеш і слёзна заплачаш па мінулым жыцці, тым жыцці, што, як кветку вясна маладая, цябе гадавала твая матулька...

Можа, успомніш калі і мяне, бедную Гэльку, бяздольную Гэльку, тую Гэльку, што ў раннія дні сваёй маладосці палюбіла цябе, палюбіла па-дзіцячы нявіннай і шчырай душою, палюбіла цябе шчырым, верным і чыстым, праўдзівым каханнем дзявочага сэрца, а з чаго і за што — ні за што, ты быў друг, ты быў другам маім, шчырым другам зычлівага сэрца... А цяпер? Ты не знаеш мяне, я не знаю цябе.

Бедная Гэлька, няшчасная Гэлька, ты здурнела, твае клікі і энкі ніхто не пачуе, напрасен твой голас тут, у гэтай пустэльні, нават лес не адгукнецца рэхам, што паводдаль стаіць, над узбярэжжам мора стаіць. Нават

кнігаўка гэта, што ляціць у паветры над шумячымі хвалямі мора, не звяртае ўвагі на твой голас прашчальнага крыку ад збаледай душы, збалелага сэрца...

— Паклічце мне тую сястрычку, што мяне разбудзіла...

— Мілая сястрычка, напішы мне ліст. Пішыце тое, што я буду казаць: «Мілы Адолька! Не пужайся, я жыць хачу, я чула твой голас, каторы стрымаў мяне ад смерці, але...»

— Так і пісаць — «але» ці далей што к гэтаму будзе?

— Пішыце далей: «Дарагі друг мой Адолька, ты дораг мне, ты мне даражэй над усё на свеце, апырч Бога, катораму я раней гэтага часу хоць і верыла, але не хацела верыць, верыць чыстай і шчырай, адкрытай душою...»

— Прабачце, я перапыню пытаннем. Дзеля чаго і з якой прычыны вы, веручы Богу, разам з гэтым развівалі ў сабе хэнць не верыць?

— Бо гатовілася ў «свецкія дамы» і хацела разыграць сабою вельмі мудрую і модную арыстакратку самага навейшага тыпу. Пішыце далей: «Ты для мяне даражэй, чым само маё жыццё...» Пішыце далей: «Ох, каб я ведала, дзе ты жывеш, здаецца, птушачкай к табе прыляцела б, але не ведаю, дзе ты...» Ой не, гэта апошняе не пішыце.

— А зараз вы не ведаеце, дзе ён, то якім жа ж спосабам вы думаеце пераслаць яму гэты ліст?

— Праз расейскае пасольства ў Вашынгтоне, думаю...

— Добра, не буду спрачацца, але ці вы пэўна ведаеце, што ён у Амерыцы, а не ў Сібіры дзесь ці яшчэ дзе?

— Я чула яго голас з Амерыкі... Я веру гэтаму містычнаму голасу... Веру, што ён там, толькі не ведаю, у якім ён там горадзе. Прашу пісаць!

— Прабачце мне за маю цікавасць. Вось наконт гэтага містычнага голасу, пра каторы вы толькі што ўспамянулі.

— Ага... Голас гэты я чула на круглай адзіноце якраз у тую хвіліну, калі кідалася тапіцца, калі я кінулася к вадзе. У вушшу маім зазвінелі зычныя словы Адолі: «Гэлька, што ты робіш, апамятуйся!» Помню як цяпер...

— А раней вам даводзілася калі чужыя гэтыя словы з вусен Адолі?

— Не, здаецца, не помню... А нарэшце, можа, калісь і чула... Я ведаю, вы мне хочаце сказаць, што я галюцыніравала паўторнымі гукамі калісь чутага... Але, я не спрачаюся, вы правы... Але мая шчырая вера ў прыгожую і мілую для мяне ману ў сто раз для мяне вартней за вашу шчырую, нудна-пануюрую праўду. Яе няма, на кожным кроку толькі здрада і здрада.

— Не плач, даражэнькая, не плач, мілачка, усё магчыма, я вам спачуваю!..

— Далей. Ах, забылася ж я, на якім слове мы застанавіліся?

— «Але не ведаю, дзе ты».

— «Але не ведаю, дзе ты, адзавіся! Калі жыццё табе не спрыяе, дай ведаць мне. Я паплыву-паеду да цябе,

мая радасць, надзея, я прыкладу ўсе сілы мае, старанні і працу, каб адабраць цябе, вырваць з рук горкага жыцця, з рук бед і нядолі. Я прыкладу ўсе сілы, сілы духу адвагі, да змогі над нэндзай жыцця твайго, дружа! І зраблю цябе вольным, а жыццё тваё пекным, шчаслівым, багатым. Адзавіся! А пакуль што я маюся, я маю ўсемагутную Божую Волю, каб паслала табе сілу моцы ў душы і здароўі».

Далей будзьце ласкавы напісаць, што я трошкі хвора... Ой! Папраўце мне галаву, палажыце яе сярод падушкі...

Дайце мне трошку чагось выпіць...

Дзякуй, мілачка, дай Божанька вам добрага здароўя... Ой, як гараць рукі, а ног зусім не чую, ой...

Пішыце, мілачка, далей вось гэтак: «Мілы Адолька! Закажы для мяне, пакуль прыеду, абраз (карціну). А выразі ў ім, выразі так: я сяджу на цвігучай траве, між стракаценькіх кветак і зеляя; я вяночкі звяваю, пяю, а ты побач мне песню іграеш на скрыпцы. Помніш? Як гэта бывала даўней, вобак саду, на ўзгорку ля ставу, між калючай шыпшыны кустоў, дзе мы песні пялі з табою ўдваіх».

— Мілыя сястрычкі, будзьце ласкавы, дастаньце ў мяне з-за пазухі, на грудзёх, на шнурку аблічнік Адолі ў медальёне і пастаўце яго перад маімі вачмі так, каб я магла яго аглядаць...

— Добра?

— Дзякуй, мілачка, добра. Пішыце далей. Будзьце ласкавы, гэтак: «З таго часу ты мой. Хоць жыццём мы разлучны з табою, хоць судзьба нам з табою судзіла разлуку, але ты мой, ты мой, бо я люблю цябе, люблю не целама, не корцямі натуры, а чыстай, прыгожай і шчырай душою як друга, прыязнага друга. За лепшае шчасце і долю тваю, успроціў гора-нядолі я гатова аддаць для цябе і радасць, і спакой, і красу маладосці маёй...»

— (Сама сабе) У думках, і праўда, я люблю цябе, кахаю і даражу больш над усё на свеце толькі ў трызнах мінулага. Толькі ў роўняні думак успаміну мінулай быліцы. Я люблю цябе, кахаю такім, якім быў ты калісь. А цяпер?

Цяпер ты для мяне памёр, загінуў, цябе няма...

Ты жывеш, жывеш, думаеш, гаворыш, бачыш, чуеш і ходзіш таксама, як і даўней. І з выгляду свайго ты той самы, але цяпер ты мне чужы, бо ты для мяне ўжо нябожчык, каторага любяць і кахаюць толькі па ўспамінах з мінуўшчыны, такога, якім ён быў жывым, а не мерцвяка, трупа, якім ён ёсць. А ты? Ты для мяне цяпер труп, гнілы і страшны труп, з загінулым абліччам асобы мінуўшчыны, труп, расточаны чарвякамі маны і здрады. Хоць я й памру для гэтага свету, чыніўшага вечна мне мукі, пакутныя мукі, але любіць цябе, як друга, прыязна душою я не пакіну ніколі...

Ой, ой мамка мая дарагая! Даруй мне!..

1919 г.

Першая публікацыя.

Падрыхтоўка тэксту Міколы ТРУСА

2021 Год народнага адзінства

Не на грашовых справах...

На розных гістарычных этапах грамадскага ўзрушэння (часта іх называюць хвалямі нацыянальнай барацьбы) многія творчыя людзі адчуваюць сваім абавязкам далучыцца да літаратуры як масавай з’явы і гэтым падтрымаць агульнае памкненне, а таксама самарэалізавацца, цвёрдзіцца. Такія салдаты пісьменніцкага фронту выконваюць сваю ролю. Часам самадастатковую (увасабляюць народную стыхію), радзей (і гэта натуральная з’ява для любой культуры) з іх выходзяць класікі.

Гаворка найперш пра рэтраспектыву, а не сучаснасць. Гісторыя ўсё размеркавала па адпаведных нішах, вызначыла творчую іерархію. Але не ўсе гэтыя нішы, на жаль, добра агледжаны, а некаторыя наогул слаба запоўнены. У пачатку XX стагоддзя Максім Багдановіч пісаў пра маладую беларускую літаратуру: «...вялікім пачуццём напоўнена ўсё яе цела, не на грашовых справах трымаецца яна і ніколі не пойдзе чысціць боты капіталу!» (артыкул «Глыбы і слаі», 1911). Змяняўся час, а з ім — жыццёвыя прыярытэты, але заўсёды заставаўся стрыжань, які мы называем сумленнем нацыі.

Кожны гаспадар свайго пярэ

Беларускія культурныя, творчыя памкненні ў Польшчы 1920—1930-х гадоў рэалізаваліся ў вельмі спецыфічных, неспрыяльных умовах. Мы звярнулі ўвагу толькі на некалькі фрагментаў з агульнага крыніцзнаўчага масіву — рознай эмацыянальнай і зместавай напоўненасці, падказаныя зборамі Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва (БДАМЛМ).

...Зіма 1925 года. На адрас віленскай газеты «Беларуская Ніва» паступіла падборка звыклых для нацыянальнай традыцыі вершаў-плачаў ад аўтара з вёскі Матылі. Першыя радкі яго «Крыўды»:

І сумна, і цяжка на сэрцы,
І горкія слёзы цякуць із вачоў...
За што так гіне народ наш у паняверцы?
За што ж так караеш, о Божа,
маіх Ты братоў!

Удосталь пагараваўшы, саматужнік узяўся за прагматычны бок пісьменніцкай працы, напісаў у рэдакцыю ліст наступнага зместу:

«Пасылаю Вам вершы ў ліку 6 штук. Шчыра прашу запісаць мяне сябраю «Беларускага Кааператыўнага Банку» і ўсе тэты грошы, якія могуць перапасці на маю долю за мае вершы, прашу класць у Банк на маё імя ў даляравай валюце, бо перасылаць поштаю кожны лішні грош дзеля мяне ня выгадна, таму што даражэй будзе каштаваць сама перасылка, чымся я буду атрымліваць. Калі толькі мая прозба для Вас зручна і ня учыніць лішніх клопотаў, шчыра прасіў бы спяўніц. Мо маеце якую працу — пераклад, ці інш., то прыйшце. Цяпер часу многа і калі патрапію, то чым колеч буду карысным для Вас.

З папашанам Уладзімір Сыр.
16 снежня 1925 г.»

Зусім іншыя праграмныя, ідэйныя ўстаноўкі ў пісьменніках, чыя творчасць у пазнейшыя часы была прадстаўлена ў кнігах, назвы якіх гавораць самі за сябе: «Паэзія змагання», «Сцягі і паходні», «Ростані волі» і інш. Фактура як найлепш адпавядае наступнаму вызначэнню: «Мастацкае слова, што паўстае ў часе гістарычнага адраджэння народаў, заўжды рамантычнае, ахвярнае, прарочае» (Уладзімір Калеснік).

Калектыўнае выданне «Рунь веснаходу». Зборнік твораў паэтаў і пісьменнікаў Заходняй Беларусі» (Вільня, 1928) стала свайго роду маніфестам новага этапу нацыянальна-вызваленчай барацьбы беларускага народа ў Польшчы. Пра яго значэнне сведчыць дакумент, які захоўваецца ў фондах БДАМЛМ, датаваны 27 мая 1936 г., пад назвай «Даручэнне начальніка аддзела Міністэрства ўнутраных спраў Польшчы В. Жыборскага сацыяльна-палітычным аддзелам ваяводскіх устаноў аб дасылцы справаздач з кароткімі біяграфічнымі дадзенымі і характарыстыкамі асоб, якія належаць да літаратурных камуністычных арганізацый і рухаў Польшчы».

У «Даручэнні...» адзначана, што агульны фронт левых пісьменнікаў і літаратараў у Польшчы аб’ядноўвае ўсе народнасці, аднак у асяродку беларускай і ўкраінскай нацыянальнай меншасці ўтварыліся спецыяльныя групы; паводле тэрміналогіі дакумента, — гэта «ўчасткі» для неабходнай

распрацоўкі: «Ідэя арганізацыі групы беларускіх пісьменнікаў і паэтаў паўстала ўжо ў 1928 г. і аб’ядноўвала 12 асоб. Яна выдала брашуру пад назвай «Рунь веснаходу», у якой змешчаны творы маладых

беларускіх пісьменнікаў і паэтаў. Гэтая група перастала існаваць з моманту ліквідацыі Беларускай сялянска-работніцкай грамады...»

«Чыжык, чыжык, дзе ты быў?»

Пры сённяшняй папулярнасці сацыялагічных апытанняў, калі прапанаваць разгорнутую цытату-характарыстыку і пацікавіцца ў шырокай грамадскасці, пра якую беларускага падзвіжніка пачатку XX стагоддзя (часу напісання літаратурнай класікі, закладвання асноў нацыянальна-вызваленчай барацьбы) ідзе гаворка, вельмі сумніўна, што прагучыць правільнае імя, а тым больш — будучы прапанаваны варыянты адказу:

«...збірае сродкі на пасмяротнае выданне зборніка твораў Сяргея Палуяна, сам часта выкрывае са свайго сціплага бюджэту «складкі» на культурныя і выдавецкія мерапрыемствы, вышуківае для рэдакцыі «Беларускага календара» заказы гандлёвых фірмаў на платныя рэкламныя аб’явы. Выпытвае і выведвае, а часам і выманьвае ў збыднёвых арыстакратаў сямейныя рэліквіі, памятки былой славы — каралеўскія прывілеі, граматы, пячаткі, угадвае ахвяраваць або прадаць па сходнай цане віленскаму археолагу Івану Луцкевічу, які арганізоўваў Беларускі музей...»

Аўтар гэтых радкоў (дарэчы, гэта магло быць асобным пытаннем) — Уладзімір Калеснік, нястомны даследчык і папулярны літаратурны Заходняй Беларусі, адкрывальнік сапраўднага мацерыка нацыянальнай культуры 1920—1930-х гадоў. А правільны адказ меркаванага апытання — Гальяш Леўчык (Ілья Ляўковіч; 1880—1944), прадстаўнік слаўнай кагорты нашаніўскіх аўтараў, паэт, перакладчык, калекцыянер, музыкант і інш. У пачатку XX стагоддзя далёка не кожны беларускі пісьменнік займеў сваю кнігу. Таленавіты слонімец шчыра радаваўся выхаду паэтычнага зборніка «Чыжык беларускі» (Вільня, 1912).

У біяграфіі Гальяша Леўчыка тры асноўныя лакацыі: Слонім, Вільня, Варшава. Зосьцы Верас паэт запамніўся ў розных

абставінах. Першае знаёмства (Варшава, 1913 год): «Перада мной быў чалавек невысокі, надзвычайна рухавы, з шапкай з чорных кучаравых валасоў, з вясёлымі невялікімі вачыма...»; «Леўчык лічыў сваім абавязкам знаць кожнага беларуса, які прыязджаў у Варшаву, прыцягнуць у сваю групу, каб «не згубіўся» ў людскім моры і не забыўся сваёй мовы, — як ён сам казаў».

Новыя гістарычныя рэаліі, змену парадкаў і стаўлення да свайго народа — цяпер нацыянальнай меншасці, абмежаванай у правах і магчымасцях — Гальяш Леўчык сведчыў у публіцыстычнай лірыцы:

Як іх цар душыў, крычалі:
«Польшч святая, Польшч ахвяра!»,
А цяпер самі пачалі
Нас душыць шчэ горш ад цара.

Праз 10 гадоў пасля варшаўскага знаёмства Зоська Верас убачыла паэта зусім іншым: «Але ж як ён змяніўся, як пастарэў. Ані следу даўнейшага гумару, вочы прыгаслі, поўна сірых валасоў. Матэрыяльнае становішча вельмі цяжкае. Працы не меў. Прыехаў у Вільню, маючы надзею тут знайсці якую-небудзь працу. Але дарма. Пошукі добрых вынікаў не далі. Збіраўся ехаць назад у Варшаву. Але нават тады не страціў ахвоты памагаць другім». На жаль, не прынеслі выніку і ўсе паэтавы клопаты наконт выдання падрыхтаваных паэтычных зборнікаў — «Беларускі жаваранак» і «Мудра гаворка — соладка і горка».

Верш-фантом

У біябібліяграфічным слоўніку «Беларускія пісьменнікі» (1994, т. 4) рыса падсіслай характарыстыкай творчасці паэта родам са Слоніма падведзена наступнымі радкамі: «Індывідуальную своеасабліваць паэзіі Г. Леўчыка надаюць шчырасць і высакароднасць аўтарскага пачуцця. Знамянальны ў гэтых адносінах апошні з вядомых нам яго вершаў «Маё ўваскрэсенне», датаваны 1938 годам». У бібліяграфічным спісе апошняй прыжыццёвай публікацыяй значыцца верш «Вясна ідзе!» («Хрысціянская думка», 1933, № 9).

Уладзімір Калеснік у прадмове да Выбраных твораў «Доля і хлеб» (Мінск, 1980) падкрэсліў: «Знамянальна, што апошнім сярод дайшоўшых да нас вершаў Леўчыка, з’яўляецца рэмінісцэнцыя на матыў Купалавага «Кургана» — «Маё ўваскрэсенне». Звычайна народных казачнікаў састарэлы паэт гаворыць тут пра сябе ў трэцяй асобе і прыпісваецца да легенды, і — паказальна — не да евангельскай легенды, а да беларускай нацыянальна-вызваленчай». У якасці ілюстрацыі прыведзена страфа:

З той высокай гары над дамы і муры
На Дзяды будзе духам злятаці.
Раз заўсюды у год прыйдзе духам ў народ,
У гэту ноч будзе ён ажываці.

Але што парадаксальна: пры такой высокай ацэнцы паважанага даследчыка, можна сказаць, апалагетычнай, поўны тэкст развіталнага твора ў зборніку апублікаваны не быў. Напрошваецца таксама гіпатэтычнае меркаванне: гаворка ідзе пра той жа самы верш, які ў памянёным слоўніку згадваецца пад назвай «Маё ўваскрэсенне».

Паштовая картка, выяўленая намі ў фондах БДАМЛМ, адпраўлена Антону Луцкевічу на адрас: Вільня, Вастрабрамская, 7, беларускі музей у базыліянскіх мурах. Сам адрасант жыў у Слоніме на вуліцы 3-га Мая, дом 73, кватэра 2.

«Слонім, дн. <я> 18.IV.1938. Вялікдзень.
Паважаны Дзядзька Антон!
Будучы ў Вільні я даў Вам кніжку, свежа выданую ў Варшаве, IV том «Люд

Bialoruski» Федароўскага, просячы Вас, каб Вы былі ласкавы і напісалі і выдрукавалі дзе ў нашай прэсе аб ёй рэцэнзію. Вы казалі, што хтосьці там ужо напісаў, але рэдактару яе ідзе аб тое, каб у белар. <ускіх> часопісах дзе была яна надрукована, бо я бяз яе ня буду магчы зайсці да яго, будучы ў Варшаве. Мо зробіце мне і яму гэту прыхільнасць і прыйшцеце яе мне, буду вельмі ўдзячны! І дайце мо выдрукаваць дзе гэта «Маё ўваскрэсенне». Добрага Вам Вялікадня цяпер жадаў бяз пошты духам Гальяш Леўчык».

(Чацвёрты том «Люд беларускага» выйшаў з друку ў 1935 годзе, пасля смерці Міхала Федароўскага (1853—1923). У ім змешчаны прыказкі, прымаўкі, фразеалагізмы, сабраныя ў Слоніміскім, Ваўкавыскім, Лідскім і іншых паветах.)

На адваротным баку паштовай карткі змешчаны верш:

МАЁ ЎВАСКРЭСЕННЕ

(Пасвячаецца Антону Луцкевічу і Язэпу Вількоўшчыку)

На высокай гары, дзе ніхто не гарэ,
Леўчыка Гальяша косці лягнуць,
туды зблізка, здалёк, дзе навек Леўчык лёг,
ўспамінуць беларусаў прыцягнуць.

Від з высокай гары на лугі і бары,
і на Слонім, дзе Шчара сінее, —
блізка Слонім ляжыць,
блізка Шчара бяжыць, —
на гары яго крыж завіднее!

Ў гробе Леўчык згніе, але памяць жыве —
на Дзяды Беларусь ўспамінаюць:
як калісьці была, як калісьці жыла —
дзеткі творы паэтаў чытаюць...

З той высокай гары, пад дамы і муры
на Дзяды будзе духам злятаці:
раз заўсюды у год прыйдзе духам ў народ —
ў гэту ноч будзе ён ажываці!..

Слонім, 17.IV.1938.

Аўтар даў тлумачэнне першаму радку першай страфы: «Могілі на гары ў Рышчыцах пры Слоніме».

З прычыны таго, што верш апошні, развіталны, сапраўды знамянальны ў творчасці Гальяша Леўчыка, ён не можа не прыцягваць да сябе ўвагі. Як архіўны дакумент, вытрыманы часам, мае даследчыцкі патэнцыял (края- і краіназнаўчы), здольны стаць удзячным зыходным пунктам у гістарычны экскурс пра ролю Вільні ў беларускай культуры на-асветніцкай працы і нацыянальна-вызваленчай барацьбе, пра асоб, якім прысвечаны верш, а таксама пра эпістальныя, літаратурныя і фальклорныя традыцыі. Уладзімір Калеснік выказаўся наконт твора на аснове толькі адной страфы, у якой згледзеў наслэдаванне купалаўскаму ліра-эпасу, з яго ўзнёслай сімволікай і гераічным пафасам.

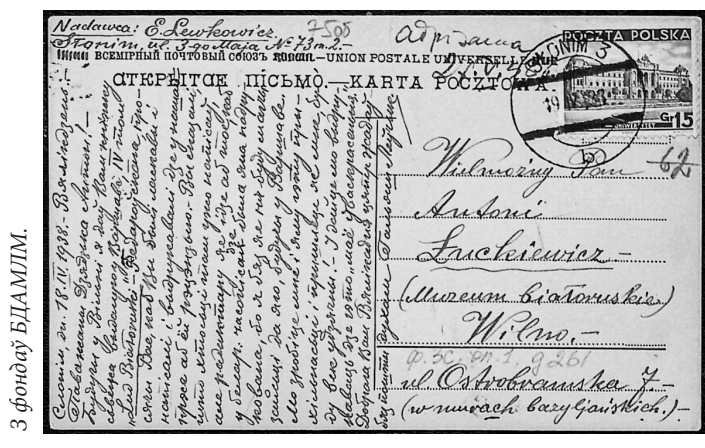
Паштовая картка, адрасаваная Гальяшам Леўчыкам (Слонім) Антону Луцкевічу (Вільня). 1938 г.

Усё ж мы мяркуем, маючы перад сабой увесь тэкст, што ў вершы «Маё ўваскрэсенне» больш самаіроніі, уласцівай толькі моцным духам людзям.

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Вокладка кнігі «Рунь веснаходу». Вільня. 1928 г.

Паштовая картка, адрасаваная Гальяшам Леўчыкам (Слонім) Антону Луцкевічу (Вільня). 1938 г.

Кніжны гадзіннік адстае?

Як павысіць культуру чытання ў лічбавую эпоху

Калі параўнаць інтэлект з раслінай, то кнігі падобны да пчол, якія пераносяць аплідняльны пылок ад аднаго розуму да іншага, гаварыў амерыканскі літаратар Джэймс Расел Лоўэл. Чым сёння сілкуецца наш розум? Высокамастацкай літаратурай альбо стужкамі навін? Замест кніг перавагу ўсё больш аддаюць паглыннанню-сканаванню графічных вобразаў, хуткай інфармацыі, якой перапоўнена медыйная рэальнасць. Ці часта мы звяртаемся да кніг — бескарыслівых рупліўцаў, якія прызваны ўзбагачаць, прыносячы пылок мудрасці і разважлівасці, што фарміруюць асобу? Кнігі ж — той будаўнічы матэрыял, які лічыцца самым трывалым і надзейным для падмурку асобы. Якое ім месца застаецца ў эпоху кліпавага мыслення? Як вярнуць культуру чытання?

Аб'яднаць намаганні

Чытанне — найважнейшы складнік павышэння інтэлектуальнага патэнцыялу. А ва ўмовах лічбавай трансфармацыі чытанне як спосаб камунікацыі набывае новыя формы. Але наколькі яны прадукцыйныя? Зразумела, што з улікам лічбавай рэвалюцыі, масавага паглыблення ў электроннае асяроддзе, а таксама з-за ўплыву каранавіруса бібліятэкі шукаюць новыя падыходы ў рабоце. Якім чынам прапагандаваць чытанне ў тэхнагенны век? Знайсці ўзважанае рашэнне гэтай праблемы дапамагла II Міжнародная канферэнцыя «Кніга і чытанне ў лічбавую эпоху» ў Бішкеку, удзел у якой бралі і прадстаўнікі бібліятэчных устаноў Беларусі.

Праблема традыцыйнага чытання стаіць на парадку дня многіх устаноў культуры і адукацыі. Думаецца, больш за ўсіх гэтым заклапочаны бібліятэчны асяродак. Удзельнікі канферэнцыі засведчылі, што дзейнасць бібліятэк у галіне лічбавізацыі актывізавалася. Ды крызіс традыцыйнай культуры чытання сёння навідавоку. Як з яго выйсці? Павысіць эфектыўнасць бібліятэк і ролю кнігі і чытання, раць эксперты канферэнцыі. Якім чынам? Унесці ў нацыянальныя законы краін СНД «Аб абавязковым экзэмпляры дакументаў» дапаўненне аб абавязковым электронным экзэмпляры друкаванага выдання. Гэта будзе садзейнічаць фарміраванню адзінай бібліятэчнай прасторы. Для стварэння адзінай кніжнай платформы раць аб'яднаць намаганні выдаўцоў, кнігараспаўсюджвальнікаў у лічбавізацыі кніжнага рынку. Для прасоўвання кнігі і чытання ёсць сэнс наладзіць скаардынаваную работу ўстаноў культуры, адукацыі, СМІ, грамадскіх арганізацый і творчых саюзаў. Вядома, не абысціся без яркіх кніжных акцый і кампаній.

Эксперты лічаць, што трэба на афіцыйным узроўні рыхтаваць прапановы для краін СНД, каб работа па папулярызацыі чытання была сістэмная. Напрыклад, вялікія ініцыятывы ББА, Навуковай бібліятэкі БНТУ, такія як фестываль «Горад і кнігі» (упершыню форум пад такой назвай правялі на закрытай пляцоўцы ў Нацыянальнай бібліятэцы ў 2015-м), сыходзілі «знёзу», ад некалькіх кніжніц і пэўных людзей. Папулярная сеткавая акцыя «Бібліяноч» праходзіла з вялікім поспехам, ды ці ахоплівала ўсю краіну? Трэба, каб да такіх акцый прыцягвалася больш выдаўцоў, асоб, якія могуць фарміраваць грамадскае меркаванне, аўтараў, пісьменнікаў, не гаворачы ўжо непасрэдна пра бібліятэкараў.

Ініцыятыва + дзяржава

Добра, калі б падтрымка і развіццё чытання было на ўзроўні дзяржавы. Вось як, напрыклад, справы ў нашай краіны-суседкі. «Расія, якая чытае» — праект па стварэнні якаснага чытацкага асяроддзя, матывацыі бацькоў, настаўнікаў, бібліятэкараў на вырашэнне задач па захаванні і развіцці культуры чытання. Арганізатарамі яго з'яўляюцца Фонд Роскангрэс і Агенцтва стратэгічных ініцыятыў (АСІ). АСІ таксама падтрымлівае праект «Жывая класіка», у рамках якога падлеткі дэкламуюць урывкі з любімых праявітых твораў. Гэты праект найбуйнейшы ў Расіі па папулярызацыі чытання сярод школьнікаў.

Чаму б нам не стварыць такое агенцтва па падтрымцы праектаў, як расійскае АСІ?

Што да айчынных ініцыятыў чытання, то нельга не згадаць шырокамаштабны праект «ЗаЧытанне» — цыкл нясумных акцый і курсаў, накіраваных на папулярызацыю сучаснай якаснай літаратуры. Шырокі рэзананс займеў квэст «Чытай-горад» — гарадское арыентаванне па бібліятэках. А першая ў Беларусі маленькая бібліятэка ў рамках міжнароднай ініцыятывы *Leetle Free Library*, якую прадставіла Навуковая бібліятэка БНТУ, стала паслядоўнай паспяховых сусветных апрабаций.

Фота з сайта liveinternet.ru.

Зразумела, важнай застаецца сацыяльная эфектыўнасць праектаў. У сённяшнім грамадстве, дзе ўмацаваліся працэсы інтэлектуалізацыі, павышаецца роля асноўных інстытутаў развіцця чытання — бібліятэк, выдавецтваў, кніжных крам. Пытанне — наколькі яны сёння эфектыўныя? Ці адпавядаюць павевам часу? І, як падкрэсліваюць эксперты, ці ёсць паміж гэтымі інстытутамі супрацоўніцтва? Бо, думаецца, развіццё за гэтым.

Замест вэб-сёрфіngu — мастацкі твор

Колькі мы «завісаем» за бясконцым гартаннем старонак інтэрнэт-сайтаў без дай прычыны... Часта бессэнсоўны вэб-сёрфінг прыводзіць як мінімум да страты часу, як максімум — да падзення працаздольнасці. Час, прабаўлены ў сацыяльных сетках, становіцца бескантрольным. І пасля сам канстатуеш: хацеў зрабіць справу, але зайшоў, каб расслабіцца, на хвілінку ў сетку, а затрымаўся на гадзіну... Зацягнула. Даўно заўважана, што інфармацыя на папярочнай старонцы і на сайце ўспрымаецца па-рознаму. Скануючы тэкст у інтэрнэце, вочы рухаюцца па форме лацінскай літары F.

Прафесар Тэхаскага ўніверсітэта Эндру Дзілан лічыць, што мы ўвайшлі ў новую эру інфармацыйнага спажывання. Яно, вядома, кардынальна адрозніваецца ад удумлівага чытання мастацкага твора, які дае магчымасць глыбокага разважання.

Вучоныя праводзілі эксперыменты падчас чытання высакаякаснай мастацкай літаратуры. Тэкст са складанымі метафарамі і сінтаксісам актывізаваў мозг і стымуляваў працягваць чытанне. Падчас эксперымента зрабілі выснову, што, напрыклад, паэзія стымулюе правае паўшар'е. Пры чытанні, у моманты ўяўлення сюжэта, мозг задзейнічае тыя ж нейроны, якія ўзбуджаліся б, калі б сітуацыя адбывалася ў сапраўднасці. Такім чынам, чытаючы, мы ажыўляем сюжэт, мадэлюем яго, што дае магчымасць зразумець асабісты стан, вырашыць існуючую праблему. І гэта, верагодна, не адзіны эфект ад чытання якасных мастацкіх твораў.

Набыць навыв

Чытанне — не прыроджаная здольнасць, а набыты навык, які ўмацоўваецца дзякуючы пастаянным трэніроўкам, лічыць Сяргей Юрыс, супрацоўнік Гомельскага дзяржаўнага тэхнічнага ўніверсітэта імя П. В. Сухого. У артыкуле «Трансфармацыя

культуры чытання ў лічбавую эпоху як паказчык цывілізацыйных зрухаў» ён адзначае, што пад лічбавую манеру чытання адаптуюць тэксты: «У на дзеі дайсці да адрасата пры яго паскораным і павярхоўным стылі чытання інфармацыйныя тэксты становяцца ўсё больш простымі, даходзяць да прымітывізму, каб іх лягчэй было «спажываць». Фразы ў іх усё карацейшыя, развагі і думкі — усё менш складаныя. Вынікі хаатычнага слізгання па лічбавым кантэнце разам з прымітывізацыяй зместу і формы электронных тэкстаў найбольш выразна праяўляюцца ў маладога пакалення як першачарговага карыстальніка інтэрнэту і найбольш яскрава і чыстага прадукту яго ўздзеяння (пакалення так званых «лічбавых абарыгенаў», у адрозненне ад пакаленняў «лічбавых імігрантаў», якія нарадзіліся да лічбавай эпохі)». Прымітывізацыя тэкстаў, на думку Сяргея Юрыса, прывядзе да сумных вынікаў: «Наступным пакаленням ужо немагчыма будзе зразумець, напрыклад, аргументацыю, да якой звярнуўся І. Кант у сваёй «Крытыцы чыстага розуму», бо яна акажацца для іх празмерна складанай. Але калі людзі паступова перастануць успрымаць шматслоўныя, складаныя фразы, то гэта немінуча азначае, што яны развучацца чытаць не толькі філасофскія працы, але і многія творы класічнай літаратуры, у якіх неабходна адшукваць кантэкст, зразумець эзопаву мову, атрымліваць асалоду ад прыгажосці аўтарскага стылю».

Даследчык канстатуе, што змянілася і мэта чытання: калі раней яно было спосабам спазнання свету, абуджала крытыцызм рэальнасці, пошук ідэалу, мары, то сёння яно, як ужо было заўважана вышэй, пераўтвараецца ў простае спажыванне кантэнту, «які складаецца ў асноўным з калейдаскопа фактаў і грубых эмоцый». Як на выклік эпохі спажывання рэагуюць бібліятэкі? Вядома, авалодваюць найноўшымі тэхналогіямі і пашыраюць сваю прысутнасць у сетцы. «Каб пазбегнуць перспектывы паступовага пераўтварэння бібліятэк у музеі кнігі, бібліятэчныя работнікі як адэпты кнігі і мастацтва чытання намагаюцца знайсці іншыя магчымыя шляхі развіцця», — мяркуе Сяргей Юрыс. Ён заўважае, што сёння бібліятэкі выконваюць больш функцыі клубных устаноў, пераносячы акцэнт з абслугоўвання чытачоў кнігай на культурна-масавую работу: «Бібліятэчныя акцыі маюць сваю спецыфіку — гэта не столькі відовішча, колькі праяўленне двухбаковых адносін, дзе галоўны прынецyp не «сцэна — глядач», а «глядач — удзельнік»».

Наступным пакаленням ужо немагчыма будзе зразумець, напрыклад, аргументацыю, да якой звярнуўся І. Кант у сваёй «Крытыцы чыстага розуму», бо яна акажацца для іх празмерна складанай. Але калі людзі паступова перастануць успрымаць шматслоўныя, складаныя фразы, то гэта немінуча азначае, што яны развучацца чытаць не толькі філасофскія працы, але і многія творы класічнай літаратуры, у якіх неабходна адшукваць кантэкст, зразумець эзопаву мову, атрымліваць асалоду ад прыгажосці аўтарскага стылю.

Вядома, такая культурна-масавая работа спалучаецца з прапагандай кнігі і чытання. Ды ці заўсёды яна плённая? Якасць жыцця з кожным новым лічбавым вынаходніцтвам расце. А ці абнаўляецца кніжніца? Наведвальніку наўрад ці захаочацца вяртацца ў мінулае, пазбаўленае камфорту. Ці пойдзе ён ва ўстанова, дзе яшчэ старыя стэлажы і пах мінулага стагоддзя, а адсутнасць мадэрнізацыі тлумачаць недахопам фінансавання?..

Думаецца, бібліятэка — асноўны інстытут прасоўвання чытання. Таму ёй варта стаць асяроддзем камфорту і новых тэхналогій, дзе віруюць сучасныя, крэатыўныя ідэі, якія, несумненна, знойдуць водгук у сучаснікаў. Можна, тады пакаленне счытвання графічных вобразаў атрымаецца прыцягнуць у асяроддзе аматараў удумлівага чытання, дзе ім прапануюць цудоўнае падарожжа ў незвычайны свет усюдыснага мастацкага твора.

Наталля СВЯТЛОВА

Аляксандр СУЦКАВЕР:

«Надзвычай цікава сыграць менавіта лёс»

Заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, вядучы майстар сцэны Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Максіма Горкага Аляксандр Суцкавер — асоба пазнавальная. Перад тэатральным глядачом ён выступаў як следчы Каміл Сэвіньё («Хто твой палюбоўнік, Жазэфа?»), Разэнкранц («Трагічная аповесць пра Гамлета, прынца Дацкага»), палкоўнік Пікерынг («Пігмаліён») і, натуральна, Станіслаў Аўгуст Панятоўскі («Пане Каханку»). Кінагледачы ведаюць яго па ролях у карцінах «У жніўні 44-га», «Кадэт», «Пад небам блакітным...», «На раздарожжы»... Аматары шматсерыйных фільмаў пазнаюць Аляксандра Суцкавера ў праектах «Адліга», «Псеўданім “Албанец”», «У сузор’і Стральца» і многіх іншых. А сапраўдныя прыхільнікі (і не толькі) сачылі за акцёрам, калі ён прымяраў на сябе ролю тэлеведучага і інтэрв’юера (праграмы «Адваротны адлік», «Лёс чалавека», «Сэнс жыцця», «Фабрыка кіно»). Пра тое, як прыйшоў у прафесію, што адчувае перад выходам на сцэну і якім бачыць прызначэнне тэатра, Аляксандр Сямёнавіч раскажаў карэспандэнту «ЛіМа».

Выбар шляху

У тэатр ідуць не па грошы, а па адкрыцці, застаючыся дзецьмі да канца, да смерці. Натуральна, пытанне яшчэ ў амбіцыях, жаданні, каб прызналі твой талент, і ў многім іншым... Але ва ўмоўных 18 гадоў, калі выбіраецца жыццёвы шлях, пра гэта ніхто асабліва не задумваецца. А вось пра падспудную магчымасць выказацца і сутыкнуцца з мастацтвам — заўсёды. І лёс сам выцягвае чалавека на гэтую дарогу.

Я ж у свой час паступаў у БПІ (Беларускі політэхнічны інстытут, цяпер — Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт. — **Заўв. аўт.**) на спецыяльнасць, звязаную з будаўніцтвам гідраэлектрастанцый, але для залічэння не хапіла ўсяго паўбала. Тады гэта здаралася найцікавейшым заняткам, таму з таварышам, які таксама не паступіў (дарэчы, на наступны год быў залічаны на вячэрняе аддзяленне аўтатрактарнага факультэта), пачаў хадзіць на падрыхтоўчыя курсы па фізіцы і матэматыцы, у тым ліку каб не забыць школьную праграму. Аднак хутка нам гэта надакучыла: 18 гадоў, кроў бурліць, энергія шмат... Так, хавалі шывіткі — і гулялі, курылі, хадзілі ў бары. Аднак я яшчэ наведваў драмгурток, што месціўся ў Доме піянераў, і гэта паўплывала на далейшае жыццё.

Увогуле, у артысты ідуць, як правіла, людзі назіральныя. Гэтая ўласцівасць надзвычай важная, таму што мастацтва — заўсёды парадокс, якога ў жыцці вельмі шмат. А што да такой якасці, як упэўненасць, то ўсе — і народныя артысты таксама — дрыжаць перад выходам на сцэну як асінавы ліст. Няма патрэбы даказваць глядачу, што ты не хвалюешся, — гэта толькі збівае, і становіцца страшней. Важна засяродзіцца на тым, што робіш: разумець кожны свой рух, слухаць і ацэньваць партнёра, уступаць у дыялог.

Аднойчы там студэнты Інстытута культуры адзначалі нейкі экзамен. Мы, навучэнцы, разгаварыліся з імі, і адна жанчына (ці дзяўчына, дакладна ўжо не скажу) падбіла мяне сур’ёзна звярнуць увагу на тэатр. Натуральна, усё гэта я лічыў надзвычай цікавым, але не думаў, што магу так замахнуцца і паступіць на адпаведную спецыяльнасць. Ужо потым, калі абрыдлі дакладныя навукі і праца чарчэжніка-канструктара, якой займаўся, пакуль вучыўся на курсах, усвядоміў: усё гэта не маё. Які БПІ, якія чарцяжы?.. Я ж настолькі далёкі ад гэтага!

Так, там я спяваў у ансамблі, хадзіў у турпаходы, удзельнічаў у турзлэтах, гуляў у настольны тэніс за інстытут... Але ўсё астатняе?.. Тады канчаткова вырашыў пайсці ў артысты.

Мне здаецца, што гэта дапамога анёла, які ёсць амаль у кожнага. Не бяруся сцвярджаць, што ў кожнага, бо ўпэўнены, што калі чалавек не заслужыў анёла, той ад яго адварочваецца і пакідае. Хаця з дзяцінства ён ходзіць за плячыма ва ўсіх... І вось так атрымалася, што ў асобе той жанчыны, імя якой не помню, і быў той самы анёл, які, так бы мовіць, дадаў паскарэння. Вывучыў байку, верш, прозу — і пайшоў паступаць. Помню, з чым паступаў, аднак магу сказаць адно: я не быў заўзятым камсамольцам. Самвыд пачаў чытаць ужо ў інстытуце, але, тым не менш, хапіла песень Уладзіміра Сямёнавіча Высоцкага, каб зразумець: «Нет, ребята, всё не так, всё не так, ребята!»

Як гартавалася сталь

У Нацыянальны акадэмічны драматычны тэатр імя Максіма Горкага мяне запрасіў Барыс Луцэнка. Аднак не ўсё адразу. Так атрымалася, што яшчэ на трэцім курсе інстытута мой педагог Уладзімір Маланкін, які, дарэчы, вучыў Валерыя Раеўскага, таго ж Барыса Луцэнку і ўвогуле выхаваў шмат выдатных акцёраў, прывёў мяне ў гэтую ўстанову. Я хадзіў на рэпетыцыі спектакля па п’есе М. Горкага «Апошняя», але аднойчы падчас такага пашкоджання меніска: між іншым, было так балюча, што страціў прытомнасць. Налажылі гіпс — на рэпетыцыі ўжо хадзіць не мог.

Праз год, калі выпускаўся, Уладзіміра Андрэевіча не стала. А Барыс Луцэнка мяне ў тэатры не «ўбачыў». Тады я пакрыўдзіўся, але, магчыма, так і павінна было адбыцца... Сам я нікуды не прасіўся, але запрашалі ў Гродна, Гомель і Мінск. Паколькі я мінчанін, абраў апошні варыянт і пайшоў працаваць у Беларускі дзяржаўны акадэмічны тэатр юнага глядача. Праз 12 гадоў Барыс Луцэнка пазваніў і запрасіў у тэатр Горкага. Ён нічога не тлумачыў: сказаў, што будучы ролі і хоча працаваць са мной.

Між тым, калі я прыйшоў у ТЮГ, там працаваў не вельмі цікавы рэжысёр, які нічым асабліва не вызначыўся. У той час у мяне была мара, якой мы, студэнты, загарэліся яшчэ на курсе, — стварыць свой маладзёжны тэатр. Міністэрства гэтую ідэю не падтрымала. Я наўмысна пайшоў у армію, хоць многія «адкасілі». Спадзяваўся, што за паўтара года нешта ператрасецца. Калі вярнуўся, у тэатры юнага глядача ўжо працаваў рэжысёр Валянцін Рыжы, які паставіў спектакль «Як гартавалася сталь», дзе я іграў Паўла Карчагіна. Падчас фестывалю ў Тбілісі маю ігру ў гэтай пастаноўцы ацанілі сталыя крытыкі,

Фота з сайта kino-teatr.ru.

два тэатры прапанавалі работу: на Таганцы і Массавета, абіяцалі пробы ў Юрыя Любімава... Аднак я не мог пакінуць рэжысёра, які паверыў у мяне. Не шкадую аб гэтым выбары. У той жа Маскве я пакутую, яе рытм мяне стамляе, прыгнятае, хоць хапае людзей, якім ён даспадобы. Так ці інакш, пазней такіх прапаноў ужо не паступала. А жыць трэба сённяшнім днём і пажадана заўтрашнім, але ніяк не ўчарашнім.

Такая прафесія

Калі журналісты запрашаюць пагутарыць, ніколі не адмаўляюся. Ды не ўпэўнены, што драматычныя артысты распешчаны ўвагай прэсы. Аднак у журналісцкім асяроддзі бытвала меркаванне, што я не вельмі люблю прадстаўнікоў іх прафесіі. Гэта не так. Іншая справа — узаемаадносіны з пэўным тыпам людзей, якія могуць выклікаць у мяне насцярожанасць. Здарэцца такое тады, калі адчуваю фармальны падыход да справы. Акцёр увогуле адчувае ўсё абвострана. Такая прафесія. Бывае, падчас размовы ўзнікаюць нейкія спрэчныя моманты, але гэта азначае, што нешта мяне чапляе, і я шчыра адказваю.

Увогуле, у артысты ідуць, як правіла, назіральныя людзі. Гэтая ўласцівасць надзвычай важная, таму што мастацтва — заўсёды парадокс, якога ў жыцці вельмі шмат. А што да такой якасці, як упэўненасць, то ўсе — і народныя артысты таксама — дрыжаць перад выходам на сцэну як асінавы ліст. Няма патрэбы даказваць глядачу, што ты не хвалюешся, — гэта толькі збівае, і становіцца страшней. Важна засяродзіцца на тым, што робіш: разумець кожны свой рух, слухаць і ацэньваць партнёра, уступаць у дыялог. Натуральна, калі чалавек траецца за кулісамі, гэты страх застаецца з ім на сцэне, але толькі некаторы час. Потым ён уваходзіць у абставіны і пачынае ў іх існаваць, дзейнічаць.

Праз сотніказаў таго ці іншага спектакля ўзнікае адчуванне, што ты ведаеш яго «на выдатна», усё будзе нармальна, і тэкст паўтараць не трэба. А потым лавіш сябе на нечым нядобрым... Але ўсё гэта было ў юнацтве. Сёння маладыя артысты нават часцей гэтым грашаць, чым 20—30 гадоў таму. Іншы час, болей спакус. Адзін факт: перад выходам на сцэну маладыя акцёры могуць сядзець з тэлефонамі ў руках. Гэта неймаверна, раней такога не было. На маю думку, трэба трымаць тонус: рытывацца, успамінаць, настрайвацца, а затым выкладацца на сцэне. Тэатр — гэта не тое, што акцёры гавораць, а тое, што думаюць.

Як ні дзіўна, акцёр можа дрэнна пачувацца, а іграць лепей, чым заўсёды. Тады ў яго мяняюцца якасці псіхафізікі, здараюцца нечаканыя адкрыцці. Нейкая хвароба, сур’ёзная заклапочанасць — усё гэта можа ў лепшы бок паўплываць на стан на сцэне.

Унутранае карэкціраванне

Я не сустракаў людзей, якія, здымаючыся ў тых жа серыялах, ігралі б у паўсілы, і было б бачна, што партнёр проста гаворыць тэкст і жыве не тут, думае не пра гэта. Удзельнічаю ў розных праектах, але ні ў расійскіх, ні ў беларускіх выканаўцаў гэтага не заўважаў. Акцёр — гэта структура, якая ўбірае, нібы губка, абставіны, нацягвае на сябе ролю, жыве ў ёй. Як правіла, добры артыст траціцца (гаворка тут і пра пэўныя нервовыя выдаткі). І калі ты ў нешта ўклаўся, не можаш гэта не любіць. А любіш толькі тое, ува што ўкладваешся. Інакш праходзіш міма. Так і з ролямі: я не ведаю, што такое прахадная роля. Бываюць ролі маленькія, але яны напружваюць толькі тым, што імі цяжэй выказацца: складаней скласці вобраз і паказаць лёс. Надзвычай цікава сыграць менавіта лёс, а не вобраз, які можна адлюстравіць у адным эпізодзе з дапамогай некалькіх штрышкоў.

Серыялы я практычна не гляджу, за выключэннем тых, што знялі таленавітыя, на мой погляд, рэжысёры. Аднак калі я недзе сыграў, то дзеля цікавасці сачу за тым, што атрымалася ў выніку. І думаецца: так сабе серыял... Больш ацэньваю сябе: ці не сорамна за зробленае, ці можна было нешта паказаць інакш? Роляў, дзе я незадаволены сабой, хапае — амаль усе. Чалавек недасканалы, заўсёды ёсць лепшыя прыклады і разуменне, што нечага не хапае, няхай часам падаецца: «А вось тут нядрэнна, нават вельмі добра!» На жаль, акцёр не можа быць чыстым глядачом, асабліва ў адносінах да сябе. А без унутранага карэкціравання немагчыма рухацца наперад. Не перастаю вучыцца: назіраю за тым, хто, што і як робіць.

І ўсё ж у прафесіі ёсць пэўная школа. Яна паходзіць ад тэатра, які быў да: «адмятае» ўсё састарэлае, недарэчнае, напышлівае і пакідае праўдзівае. З’яўляюцца новыя формы, і, калі яны не перашкаджаюць праявіцца сутнасці тэатра — паказу жыцця чалавечага духу, такі тэатр мне даспадобы. Але калі мне хочучь задурыць галаву ды імкнуцца перапісаць п’есу — спачатку ўважліва сачу (даю сабе час, каб нешта зразумець, увайсці ў кантэкст), бывае, паддаюся, але праходзіць дзень, і я асэнсоўваю: там нічога няма, гэта падман. Напрыклад, помню ажыятаж вакол нашумелага спектакля «Лір», які ставіў Канстанцін Багмолаў. Там жанчына, цудоўная актрыса Роза Хайруліна, іграла ролю Іосіфа Сталіна, а пастаноўка па п’есе Уільяма Шэкспіра «Кароль Лір»... Сапраўды, у спектаклі былі цікавыя знаходкі, але пасля прагляду ўва мне нічога не засталася — не было пра што думаць. Не ў навізне сутнасць тэатра, а ў тым, западае нешта ў душу ці не. Гэта не падыходзіць пад сферу аналізу, трэба, каб з’явілася цеплыня. Тэатр павінен спачуваць, суперажываць людзям, абуралася, а не шукаць формы дзеля форм. Апошняя ўласцівасць не нам, а заходняму тэатру. Мы ж пасля адкрыцця жалезнай заслоны моцна ўразіліся ім, хаця там дагэтуль моляцца на рускі тэатр. Дык хто з нас мае рацыю?

Запісала Яўгенія ШЫЦЬКА

Гартаючы каляндар

Яркія асобы ў гісторыі беларускай культуры

8 кастрычніка — 190 гадоў з дня нараджэння скрыпача, кампазітара і публіцыста Міхаіла Ельскага (1831—1904), які зрабіў значны ўнёсак у развіццё музычнага мастацтва Беларусі XIX ст.

Нарадзіўся Міхаіл Карлавіч у шляхецкай сям’і ў маёнтку Дудзічы Ігуменскага павета (цяпер вёска ў Пухавіцкім раёне). Першыя музычныя веды атрымаў ад бацькі — высокаадукаванага чалавека, музыканта-аматара, у доме якога часта збіраліся літаратары і мастакі. У 1845—1847 гг. вучыўся ў нямецкай гімназіі ў г. Лаздэнене (цяпер г. Красназнаменск, Расія), дзе адначасова браў прыватныя ўрокі ў скрыпача Эндомы. У далейшым удасканалваў майстэрства ў вопытнага мінскага кампазітара, педагога і спевака К. Кжыжаноўскага і віленскага скрыпача-віртуоза В. Банькевіча, пачаў удзельнічаць у публічных выступленнях. Пасля заканчэння Віленскага дваранскага інстытута (1849) у якасці вольнага слухача наведваў лекцыі па правазнаўстве ў Кіеўскім універсітэце, некаторы час працаваў юрыстам у судзе.

Пакінуўшы юрыдычную службу, М. Ельскі заняўся прафесійнай кампазітарскай і выканальніцкай дзейнасцю. Удзельнічаў у канцэртах у Кіеве і Мінску, шмат працаваў над пашырэннем свайго канцэртнага рэпертуару. Граў у асноўным скрыпічныя творы Баха, Гайдна, Моцарта, Бетховена, а таксама ўласныя сачыненні. Выдатны класічны стыль выканання музыканта быў прыхільна сустрэты публікай і адзначаны крытыкамі. У 1852 г. у Кіеве выдадзены зборнік М. Ельскага «Скрыпічныя мініяцюры». З канца 1850-х гг. кампазітар шмат падарожнічаў. Наведваў музычныя цэнтры Еўропы, браў урокі ў выдатных скрыпачоў таго часу — К. Ліпінскага, А. В’этана, І. Лахнера, з вялікім поспехам даваў канцэрты ў Кракаве, Вроцлаве, Парыжы, Франкфурце-на-Майне, Мюнхене, Берліне, Дрэздэне і інш.

Вярнуўшыся ў 1862 г. на радзіму, М. К. Ельскі пасяліўся ў Дудзічах. Займаўся гаспадарчымі пытаннямі сваіх уладанняў, актыўна ўдзельнічаў у грамадскім жыцці Мінскай губерні, стаў адным з ініцыятараў стварэння ў 1880 г. Мінскага музычна-літаратурнага таварыства. Кампазітар працаваў над сваімі творами, удзельнічаў у шматлікіх дабрачынных канцэртах на радзіме і за мяжой, збіраў музычны фальклор, займаўся публіцыстыкай. За больш чым 50 гадоў творчай дзейнасці музыкант напісаў каля 100 твораў буйной і малой формаў, сярод якіх — два скрыпічныя канцэрты, фантазія «Вясна», бліскучая фантазія на арыгінальныя тэмы, канцэртныя мазуркі «Успаміны аб Кіеве», «Успаміны аб Вільні», «Танец духаў», фартэпіяны і скрыпічныя мініяцюры і інш.

Характэрнымі рысамі яго музыкі, па меркаванні даследчыкаў, з’яўляліся арганічнае спалучэнне рамантычнага і класічнага стыляў, выдатная віртуознасць, выкарыстанне разнастайных прыёмаў скрыпічнай тэхнікі, глыбіня, выразнасць меладычнай мовы, яе сувязь з беларускім народным меласам. Кампазітарства М. Ельскі сумяшчаў з актыўным збіраннем музычнага фальклору. Да нашых дзён захавалася толькі адна яго рукапісная праца «Народныя танцы Мінскай губерні», у якой змешчаны грунтоўныя запісы мелодый старажытных мясцовых танцаў, звесткі аб беларускім народным інструментальным выканальніцтве.

Займаўся Міхаіл Карлавіч і музычнай публіцыстыкай. У шматлікіх перыядычных выданнях надрукаваў на польскай мове шэраг артыкулаў і нарысаў, прысвечаных кампазітарам і музыкантам, фактам з музычнай гісторыі краіны («В. Банькевіч», «К. Стравінскі», «Некалькі ўспамінаў з музычнага мінулага Літвы», «З нагоды скрыпічнай метадзікі», «Параўнанне Паганіні з Ліпінскім і некалькі слоў аб скрыпічнай музыцы», «Музыка ў нас і за мяжой» і інш.). Свае погляды на музыку як жанр мастацтва кампазітар выклаў у працы «Вывучэнне музыкі» («*Study muzyczne*»), выдадзенай у Мінску ў 1899 г.

Кампазітарская творчасць М. Ельскага стала значным укладам у музычную культуру Беларусі. Цікава, да яе не знікае і ў наш час — творы перавыдаюцца, некаторыя з іх уваходзяць у рэпертуар сучасных музыкантаў, гучаць у выкананні Нацыянальнага акадэмічнага канцэртнага аркестра Рэспублікі Беларусь пад кіраўніцтвам М. Фінберга. У гонар кампазітара ў Мінску праводзіцца Міжнародны конкурс выканаўцаў на струнных смычковых інструментах.

8 лістапада — 75 гадоў з дня нараджэння Анатоля Статкевіча-Чабаганавы (1946—2019), пісьменніка, краязнаўца, грамадскага і культурнага дзеяча. Значную частку свайго жыцця таленавіты літаратар, вядомы мецэнат і папулярны прафесійны музыкант Анатоль Статкевіч-Чабагану (сапраўднае прозвішча Чабагану) прысвяціў справе захавання беларускай культуры і вяртання забытых імёнаў.

Нарадзіўся ён у вёсцы Засмужжа Любанскага раёна. Пасля заканчэння школы вучыўся ў Ленінградскім інстытуце дакладнай механікі і оптыкі. Атрымаўшы дыплом па спецыяльнасцях «Электронныя вылічальныя машыны» і «Сістэмы кіравання балістычнымі ракетамі падводных лодак», працаваў інжынерам-электроншчыкам у абароннай прамысловасці.

Удасканалваў адукацыю ў Вышэйшай школе кіравання пры Аграпрамысловым камітэце СССР (Масква) і Школе сусветнай эканомікі і англійскай мовы (г. Борнмут, Вялікабрытанія). Быў начальнікам Глаўка Дзяржаграпрама БССР, старшынёй праўлення Беларускай аграпрамысловай біржы. З цягам часу арганізаваў сваю справу, з’яўляўся старшынёй назіральнага савета групы кампаній «Статкевіч» — аднаго з найбуйнейшых у СНД холдынгаў па вытворчасці і рэалізацыі спецадзення.

Гісторыяй сваёй сям’і Анатоль Статкевіч-Чабагану пачаў цікавіцца яшчэ ў малых гадах. З цікавасцю прыслухоўваўся да размоў старэйшых родзічаў, запамінаў цікавыя факты. У пачатку 1990-х гг. заняўся мэтанакіраванай працай па даследаванні свайго радаводу — апытваў сваякоў, адшукваў і ўпарадкаваў старажытныя сямейныя

пахаванні. У далейшым звярнуўся па інфармацыю ў архівы, бібліятэкі і навуковыя інстытуты. Накіроўваў запыты біяграфічнага характару ва ўстановы не толькі Беларусі, але і Расіі, Літвы, Польшчы, Украіны. Паступова кола яго пошукаў пашыралася ахоплівала ўсё новыя і новыя прозвішчы, больш даўнія часы і нарэшце перарасло ў сапраўднае вывучэнне гісторыі беларускага краю.

За больш чым два дзесяцігоддзі навукова-пошукавай работы ў даследчыка назапасілася вялікая колькасць звестак, якія ён апрацаваў і сістэматызаваў у некалькіх грунтоўных тамах пад агульнай назвай «Я — сын Ваш» (2011—2017). У кнігах змешчана кароткае апісанне і радавод звыш 40 шляхецкіх родаў, цікавыя факты і займальныя сюжэты з жыцця іх асобных прадстаўнікоў, фотаздымкі і гістарычныя дакументы за апошнія пяць стагоддзяў. У асобным томе выкладзена гісторыя в. Засмужжа. Матэрыялы, сабраныя А. Статкевічам-Чабаганавым, у перакладзе на беларускую мову былі таксама надрукаваны ў часопісе «Роднае слова». У 2012 г. за ўклад у вывучэнне і прапаганду духоўнай і культурнай спадчыны, стварэнне серыі гісторыка-дакументальных кніг «Я — сын Ваш», прысвечаных дваранскім родам Беларусі, пісьменніку прысуджана спецыяльная прэмія Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Акрамя даследчыцкай працы А. Статкевіч-Чабагану шмат займаўся мецэнацтвам. Дзякуючы яго намаганням былі адноўлены і пабудаваны праваслаўныя храмы Касмы і Даміяна ў в. Вішнева (Валожынскі раён), Узнясення Гасподня ў в. Сёмкава і Нараджэння Найсвяцейшай Багародзіцы ў в. Сёмкаў Гарадок (Мінскі раён). У Слуцку і Мінску ўстаноўлены помнікі святой Сафіі, княгіні Слуцкай.

Актыўная творчая і грамадская дзейнасць А. Статкевіча-Чабаганавы была высока ацэнена. Ён стаў лаўрэатам Рэспубліканскага конкурсу на найлепшы літаратурны твор года «Залаты Купідон» за першы том свайго даследавання «Я — сын Ваш» (2011), лаўрэатам міжнароднай грамадска-літаратурнай прэміі Саюза пісьменнікаў Расіі, Расійскай акадэміі навук і Інстытута сусветнай літаратуры «Залатая осень» імені С. А. Есенина» (2013), уладальнікам знака Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь «За ўклад у развіццё культуры Беларусі». Анатоль Васільевіч узнагароджаны Рускай праваслаўнай царквой ордэнам Святога роўнаапостальнага князя Уладзіміра III ступені, Беларускай праваслаўнай царквой ордэнамі Святой праведнай княгіні Сафіі Слуцкай, Свяціцеля Кірылы Тураўскага I ступені і Крыжа прападобнай Еўфрасінні Полацкай, Праваслаўнай царквой Чэшскіх зямель і Славакіі Залатым медалём святых роўнаапостальных Кірылы і Мяфодзія.

23 лістапада — 150 гадоў з дня нараджэння Уладзіміра Тэраўскага (1871—1938), харавога дырыжора, кампазітара, фалькларыста, які ўвайшоў у гісторыю беларускай культуры як адзін са стваральнікаў нацыянальнай музычнай школы.

Нарадзіўся ў сям’і праваслаўнага свяшчэнніка, кіраўніка прыходскага царкоўнага хору ў мястэчку Раманава Слуцкага павета Мінскай губерні (цяпер аграгарадок Леніна Слуцкага раёна). Здольнасці да музыкі праявіў яшчэ ў дзяцінстве. Аднак атрымаць прафесійную музычную адукацыю яму не ўдалося, а ўсё неабходнае веды даваўся набываць самастойна.

Падчас вучобы ў Слуцкім духоўным вучылішчы і Мінскай епархіяльнай семінарыі ён спрабаваў дырыжыраваць харамі аматарскіх і школьных самадзейных калектываў. Пасля службы ў арміі працаваў на Лібава-Роменскай чыгунцы, служыў рэгентам у царкве, кіраваў харамі рабочых на Білімбаўскім і Шайтанскім чыгуначных заводах графа Строганова на Урале. У другой палове 1890-х гг. некаторы час спяваў у капэле вядомага расійскага дырыжора Дзімітрыя Агранёва-Славянскага.

З 1901 г. Уладзімір Тэраўскі працаваў у Мінску: быў настаўнікам спеваў і хормайстрам народных вучылішчаў, псаломшчыкам Мінскага кафедральнага сабора ў імя Святых апосталаў Пятра і Паўла і царквы Святой Марыі Магдаліны, памочнікам рэгента архіерэйскага хору (1904—1914). У гэты ж перыяд пачаў актыўна прапагандаваць нацыянальную музычную культуру. У ліпені 1914 г. са сваіх навучэнцаў і служачых Мінска ён арганізаваў адзін з першых беларускіх харавых калектываў, які з 1917 г. быў рэарганізаваны ў Беларускі народны хор. Удзельнічаў з ім у дабрачынных канцэртах, арганізацыі вечарынак у клубе творчай інтэлігенцыі «Беларуская хатка».

У далейшым разам з хорам У. Тэраўскі працаваў у складзе Першага беларускага таварыства драмы і камедыі (1917), Беларускага савецкага тэатра (1918—1919), Беларускага дзяржаўнага тэатра (1920—1930). Удзельнічаў у спектаклях, загадваў музычнай часткай, быў галоўным хормайстрам. Ён стварыў музыку да тэатральных пастановак «Бязвінная кроў» У. Галубка (1918), «На Купалле» М. Чарота (1921), «Машэка» і «Кастусь Каліноўскі» (1923), «Каваль-ваявода» (1925) Е. Міровіча і інш. Значную частку рэпертуару яго хору складалі беларускія народныя песні, якія запісваў і гарманізаваў музыкант. У асабістым зборы кампазітара налічвалася больш як 500 беларускіх народных песень, частка якіх была апублікавана ў падрыхтаваных У. Тэраўскім зборніках «Беларускі спеўнік з нотаў на тры галасы паводле народных мелодый» (1921), «Беларускі лірнік: спеўнік на чатыры галасы» (1922), «Вайсковы зборнік» (1926). Напісаў таксама песні і раманы на словы Я. Купалы, Я. Коласа, З. Бядулі, М. Чарота і інш. Адначасова У. Тэраўскі займаўся выкладчыцкай дзейнасцю ў Мінскім педагагічным інстытуце, супрацоўнічаў з трупай Ф. Аляхновіча «Беларускі народны тэатр», удзельнічаў у рабоце музычнай секцыі Інбелкульту, кіраваў хорам Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

У 1930-х гг. У. Тэраўскі быў звольнены з работы ў тэатры, усе створаныя ім харавыя калектывы расфарміраваны. Некаторы час Уладзімір Васільевіч служыў псаломшчыкам у царкоўных хорах Мінска. Арыштаваны органамі НКВС БССР 17 жніўня (па іншых звестках 17 верасня) 1938 г. па беспадстаўным абвінавачванні як «агент польскай разведкі» і 10 лістапада гэтага ж года расстраляны. Дзейнасць кампазітара, яго творчасць, складзеныя ім унікальныя зборнікі сталі недаступныя для музыкантаў і выканаўцаў. І толькі ў 1957 г. дзякуючы намаганням народнага артыста БССР кампазітара М. Аладава і народнага артыста БССР і СССР акцёра Б. Платонава стваральнік знакамітага Беларускага хору Уладзімір Тэраўскі быў рэабілітаваны і заняў пачэснае месца ў шэрагу выдатных прадстаўнікоў айчынай музычнай культуры.

Кацярына ВАРАНЬКО

Дачка неба паненка Z

Не ўсе агульнавядомыя сёння паяцці прапісаліся ў нашым жыцці адразу. Спачатку не існавала і паяцця «лётчык». Таго, хто на аэрапланах узнімаўся ў неба, называлі авіятар. А Велімір Хлебнікау карыстаўся паяццямі «лётчык», «летатель», «полетчик», «летец», «летатай», «летчий». Калі ж авіятар жанчына, то «лета-вица». Летаўцай была і Лідзія Звєрава. Яе, як і нямногіх жанчын, якія на світанку авіяцый захапіліся небам, называлі авіятрысай.

Авіятрыса, канешне, — не актрыса. Хоць таксама патрабавалася немалое майстэрства. Дарэчы, першай у свеце жанчынай, якая самастойна пілатавала аэраплан, якраз стала французская актрыса баранеса Раймонда дэ Ларош. Гэта яе сцэнічны псеўданім: сапраўднае прозвішча — Эліза Дэрош. А дзявочае прозвішча Лідзіі — Лебедзева. Па мужу — Звєрава. Яна другая жанчына-лётчыца ў свеце і першая ў Расіі. Аднак нямногія ведаюць, што першая і ў Беларусі.

Нарадзілася 13 жніўня 1890 года ў сям'і ўдзельніка руска-турэцкай вайны 1877—1878 гадоў. Тады палкоўнік Вісарыён Лебедзеў, беларус па паходжанні, камандаваў пяхотным палком, размешчаным у крэпасці каля мястэчка Асавец Гродзенскай губерні (цяпер вёска Асавец-Крэпасць у Беластоцкім ваяводстве Польшчы).

Ліда сярод пецярных дзяцей была малодшая. Гадавалася гарэзлівай, свавольнай. Нібы і не дзяўчынка, а хлопчук. Не лялькі яе цікавілі, а розныя механічныя цацкі. Маці такое захапленне не падобалася. А Вісарыён Іванавіч купляў ёй завадныя паравозікі, зайцоў-барабаншчыкаў. Не пераводзіліся і мядзведзі, ваўкі, сланы. Але «жылі» яны нядоўга. Ліда штосьці падкручвала, нешта адкручвала, каб даведацца, што ўнутры. Бацька не толькі асабліва не ўшчуваў яе, але ў нечым і заахвочваў, купляючы кнігі па механіцы.

Хаўрусавала Ліда не з дзяўчаткамі, а з хлопчукамі. Гэтакімі ж, як і сама — смелымі, рашучымі, аматарамі прыгод. Найчасцей старэйшымі за яе. Але не яны камандавалі ёю, а перад яе задумкамі часам нават пасавалі. Так было і тады, калі прапанавала скокнуць з хлява на парасоне.

Такі «палёт» яе зацікавіў невыпадкова. У палку была паветраплавальная рота, што запускала аэростаты. Зайздросціла тым, хто падываўся ў паветра. Хацелася і самой палятаць. Асабліва пасля таго, як даведлася, што яны ўзлятаюць ажно на 500 метраў! Сядзячы ў карзіне, можна аглядаць усё ў акружнасці пяці кіламетраў.

Калі прызналася бацьку ў сваім жаданні, ён сказаў, што трэба яшчэ падрасці. Палёт з парасонам стаў для Лізы першым крокам да ажыццяўлення мары. Другім было знаёмства з камандзірам паветраплавальнай роты Мікалаем Гаўрыліным. Яе, як дачку камандзіра палка, пусkali на лётнае поле. Не па гадах сур'ёзная і разважлівая дзяўчынка Гаўрыліну падабалася. Калі б яго воля, даўно дазволіў бы падняцца ў паветра. Але гэта забаранялася не толькі інструкцыяй — усё залежала ад камандзіра.

Вісарыён даў згоду, калі дачцэ споўнілася 12 гадоў. Паляцела разам з Гаўрыліным. Пасля гэтага захацела атрымаць лётную прафесію. Пашанцавала ў 1910 годзе. Скончыўшы Беластоцкі інстытут шляхетных дзяўчат, жыла ў Пецябургу. Годам раней Першае расійскае таварыства паветраплавання адкрыла завод па выпуску аэрапланаў. Дагэтуль яны былі толькі замежнай вытворчасці.

Стварылі і прыватную школу пілотаў «Гамаюн».

Вучоба ў школе каштавала дорага. Паступаючы ў яе, заплаціла 400 рублёў. Гэта толькі за навучанне. Нашмат болей унесла ў якасці страхоўкі — на той выпадак, калі па яе віне аэраплан зламаецца. Тады гэта было звычайна з'явай. Як і катастрофы. Некаторыя з іх заканчваліся траўмай, а то і гібельлю пілотаў. Але «паненку Z» гэта не спыніла.

Паненкай Z Звєраву называлі пецяббургскія газеты. Пісалі пра яе і сур'ёзныя выданні, і бульварныя. Аднак сапраўднае прозвішча не згадвалі. Чакалі, што атрымаецца.

Фота з сайта shkolazhizni.ru.

Лідзія Звєрава.

Яшчэ як атрымалася! Найперш таму, што вучаніца была таленавітай. Жадаючы хутчэй стаць лётчыцай, усё схоплівала на люту. Ды і пілот-інструктар Уладзімір Слюсарэнка аказаўся вопытным. Яшчэ і закахаўся ў сваю вучаніцу, якая ўжо аўдавала. З Іванам Звєравым пражыла ўсяго два з паловай гады — заўчасна памёр ад апендыцыту.

Але нечакана вучобу давалася перапыніць. Рыхтаваўся пералёт Пецяббург — Масква з удзелам Слюсарэнкі і яшчэ аднаго інструктара Аляксандра Агафонава. А са Слюсарэнкам яны дамовіліся пасля гэтага ажаніцца. Вырасцілі зрабіць сабе такія вясельны падарунак. Ды і ў палёце без яе было як без штурвала: ужо мела высокую прафесіянальную падрыхтоўку, магла выконваць абавязкі і пілота, і механіка, і штурмана. Хоць і вырашылі, што дастаткова таго, каб дапамагла завесці матары, а ў палёце візуальна арыентавацца.

Лета было вельмі гарачае. Тэмпература даходзіла — ажно не верыцца! — да 51 градуса. Ляцелі ноччу, калі значна халадней. Але і складаней. Ніякіх прыбораў не было. Карты недасканалыя. Яшчэ і ноч выдалася туманная.

Зрабіўшы круг над аэрадромам, накіраваліся ў бок Фінскага заліва. Для лепшай арыентацыі Слюсарэнка прытрымліваўся берагавой лініі. І раптам матар забарахліў. Вярнуліся назад на лётнае поле. Толькі селі, падбег авіятар Канстанцін Шыманскі. Няўдача палёту яго не засмуціла, а абрадавала. Захацеў і сам ляцець. Узамен бракаванага матара прапанаваў свой. Пры ўмове, што стане пасажырам замест Лідзіі. Гэта і ўратавала Звєраву жыццё.

Правазіўшыся з устаноўкай матара да чатырох гадзін раніцы, Слюсарэнка з Шыманскім падняліся ў паветра. Але ў палёце знаходзіліся ўсяго адну гадзіну. Непадалёку ад Царскага Сяла самалёт пацярпеў катастрофу. Шыманскі загінуў, а Слюсарэнка зламаў ногі і атрымаў чэрапна-мазгавую траўму.

Адна са сталічных газет паведаміла, што Лідзія Вісарыёнаўна развітаецца з авіяцый. Яна дала рашучую водпаведзь. Таксама ў друку: «Это неправда. Я буду продолжать учиться воздухоплаванию. Теперь я чувствую себя виновной

перед покойным Шиманским. Лететь должна была я, но меня насильно отстранили от полета. Вы знаете, что у меня есть смутное предчувствие, что я скоро разобьюсь, но это меня не страшит. Я летать буду!»

Пакуль Слюсарэнка лячыўся ў шпіталі, з ёю займаліся іншыя інструктары. Яны захапляліся не толькі яе майстэрствам, але і такой важнай для пілота якасцю, як вытрымка — уменне валодаць сабой у самых крытычных сітуацыях. Яшчэ адзін палёт ледзь не скончыўся трагічна. Толькі ўзляцела, як над сабой убачыла ваенны самалёт, які заходзіў на пасадку. Становішча ўратавала

яе імгненная рэакцыя. Калі здавалася, што гібель немінучая, рэзка накіравала аэраплан уніз...

Палёты ўжо сталі даволі звычайна з'явай. Назіраць за імі на Гатчынскім аэрадром завітвалі самыя цікаўныя. Гэтым жа разам было людна як ніколі. Павышаная цікаўнасць тлумачылася тым, што яшчэ ніводная жанчына не трымала іспыт на пілота-прафесіянала.

Лета па-ранейшаму падносіла пагодныя сюрпрызы. У апошні ліпенскі дзень тэмпература паднялася яшчэ вышэй. Да 53 градусаў! Палёты было вырашана праводзіць ранкам 10 жніўня. Але ўжо напярэдадні прыйшлі не толькі звычайныя гледачы. Сабраліся вайскоўцы, многія авіятары. Ці не з усіх галоўных сталічных газет з'явіліся рэпарцёры.

Пасля здачы іспытаў атрымала дыплом пад нумарам 31. Значыць, да яе ў Расіі было 30 прафесійных лётчыкаў. Па логіцы, Звєравай трэба было ўручаць дыплом нумар 1. Ды яшчэ чырвоны. Першая ж! Аднак інструкцыя такога не прадугледжвала.

Ці не адразу з'явіліся зайздроснікі. Хапала і непаразумення. Нават калі звярталася па дапамогу. Хоць бы з-за таго, што аэракулб перад палётамі прымушаў плаціць вялікі залог. Грошы ж у яе знаходзіліся не заўсёды. З-за таго, што своечасова не ўнесла аплату, не ўдзельнічала ў Царскасельскіх лётных спаборніцтвах. Аднойчы нейкі зламыслик насыпаў у матар жалезных апілак. Добра, што своечасова заўважыла!..

Ды нішто не магло яе спыніць. Яна была ўжо дачкой не столькі Зямлі, колькі неба. Прызнавалася: «Школу пилотов я окончила для того, чтобы полностью посвятить себя авиации. Думаю начать, как и большинство моих коллег, с показательных полетов, затем займусь инструкторской работой и, наконец, буду обязательно строить и испытывать аэропланы».

Гэта і стала своеасаблівай праграмай яе далейшага жыцця. Паказальныя палёты праводзіла часта. Не толькі на гатчынскім аэрадроме. Выезджала і ў іншыя гарады, дзе развівалася авіяцыя. Сваё майстэрства паказала і са скакавога іпадрома Засенгофе палізу Рыгі —

была ўжо майстрам лётнай справы. Паспяхова выканала некаторыя складаныя фігуры вышэйшага пілатажу.

Пачала з мёртвай пятлі. Мёртвай называлі з-таго, што спачатку ніхто яе не рабіў. Існавала толькі тэарэтычна, была разлічана на паперы. Практычна не выконвалася. Назва ж «пятля» з'явілася з-за таго, што гэта і сапраўды пятля. Своеасаблівае васьмёрка ў паветры. Звєравай па сіле быў і штопар. Калі лятальны апарат, рэзка зніжаючыся, адначасова круціцца. Авалодала і пікіраваннем з выключаным матарам. Рухавік уключаецца толькі пасля разгону аэраплана на нізкіх вышынях.

Гэты палёт таксама прайшоў бы паспяхова. Калі б не ўзняўся моцны вецер. Ён пачаў зносіць аэраплан на гледачоў. Лідзія Вісарыёнаўна спалохалася. Аднак менш за ўсё думала пра сябе. Што будзе, калі аэраплан упадзе на перапоўненыя трыбуны?! Зманеўрыравала так рэзка, што машына перакулілася. Пры ўдары аб зямлю аэраплан разваліўся і прыціснуў яе абломкамі.

Выжыла... Але так пашкодзіла нагу, што боль не праходзіў доўга. Ды не за гэта непакоілася — за лёгія. Урачы заўважылі змены, баяліся, што могуць развіцца сухоты. Яна таксама баялася. Толькі па іншай прычыне. З-за таго, што давядзецца развітацца з авіяцый. А ў іх з мужам з'явіўся новы план! Не ў апошнюю чаргу гэтая задумка і прывяла іх у Рыгу.

Вырасцілі ў Засенгофе заснаваць сваю лётную школу. Ахвотных знайшлося шмат. То быў час, калі ўсе трызнілі небам. І не толькі юнакі, магчыма масць вучыцца ў першай расійскай авіятрысы прывабіла і дзяўчат. Ды і плата за навучанне была на 200 рублёў ніжэйшая (яна ўключала вучобу і заклад на выпадак паломак тэхнікі. Адкрылі і ўласную авіяканструктарскую майстэрню. Пашырыўшы вытворчасць, ператварылі яе ў невялікі завод. На работу запрасілі лётчыкаў-практыкаў.

Заводам зацікавілася ваеннае ведамства. Пачало заказваць баявыя і вучэбныя аэрапланы. Іх не толькі збіралі, але і выпрабавалі ў палёце. Пры неабходнасці адразу ўносілі змены ў канструкцыю. Гэта павышала баявыя якасці машын.

З пачаткам Першай сусветнай вайны завод пераехаў у Пецяббург. Вытворчасць пашырылася. Ён стаў называцца «Авіацыйная фабрыка Слюсарэнкі і Звєравай». На фронт адправілі каля 80 самалётаў. Як канструктар Лідзія Вісарыёнаўна ў асобных з іх уносіла змены. Сканструявала і ўласны хуткасны знішчальнік. Апрабавала яго ў палёце.

Многага яшчэ дасягнула 6, калі б не заўчасная смерць 16 мая 1916 года. Нібыта, працуючы мядсястрой у ваенным шпіталі, заразілася тыфам. Аднак, па словах мужа, яна атрымала прапанову працаваць у Аўстрыі. Абяцалі вялікія грошы, яна ж адмовілася. Адказала, што на чужыя краіны не працуе.

Магчыма, і так, бо знікла палова каштоўных чарцяжоў. Ды і сышла з жыцця надта хутка — захварэўшы, памерла ўжо на восьмы дзень. Падазрона, што ніхто з тых, хто з ёю кантактаваў, тыфам не заразіўся. Па меркаванні Слюсарэнкі, спрацавала нямецкая разведка.

...Адпывалі Лідзію Вісарыёнаўну ў Аляксандра-Неўскай лаўры. А пахавалі на Нікольскіх могілках. Тут вечны спачын знайшоў і першы расійскі лётчык Леў Мацыевіч, які адкрыў спіс ахвяр расійскіх авіякатастроф.

Калі дамавіну з цэлам Звєравай апускалі ў зямлю, у паветры вялікімі птушкамі кружылі аэрапланы. Яна і сама была птушкай. У гонар яе адна з малых планет названа Лідзіяй.

Язэп ЛІТВІНОВІЧ

Беларускія карані Юліяна Сямёнава

Юбілейны вечар з нагоды 90-годдзя з дня нараджэння рускага пісьменніка Юліяна Сямёнава прайшоў у Цэнтральным Доме літаратараў у Маскве. Арганізатарамі выступілі Міністэрства лічбавага развіцця, сувязі і масавых камунікацый Расійскай Федэрацыі, Клуб пісьменнікаў Цэнтральнага дома літаратараў, Культурны фонд Юліяна Сямёнава. Імпрэза «Памру я ненадоўга» сабрала прыхільнікаў таленту пісьменніка, яго сяброў.

«Вечар адкрыў шмат цікавых акалічнасцей з жыцця аўтара твораў пра Штырліца і іншых разведчыкаў, пра гісторыю войнаў і драматычныя перыяды ў лёсе савецкай краіны. На імпрэзе слова мелі Канстанцін Эрнст, унук Юліяна Сямёнава, музыкант, які іграў на раялі, Ігар Клябанаў, дачка пісьменніка Вольга Сямёнава... Юліян Сямёнаў быў сапраўдным шукальнікам, першаадкрывальнікам многіх тэм. Гэта ўражае і сёння, праз многія гады пасля яго сыходу ў іншы свет...» — раскажаў адзін з удзельнікаў сустрэчы — брастаўчанін кінарэжысёр Раман Гапанюк, які зараз жыве і працуе ў Маскве.

Нагадаем, што Юліян Сямёнаў нарадзіўся ў кастрычніку 1931 года ў Маскве. Памёр у верасні 1993-га. Заснавальнік часопіса «Детектив и политика», газеты «Совершенно секретно» (1989). Адзін з пачынальнікаў жанру «журналісцкія расследаванні» ў савецкім друку.

Бацька пісьменніка — арганізатар выдавецкай справы, дзяржаўны дзеяч, літаратуразнаўца, рэдактар Сямён Аляксандравіч Ляндрэс. Нарадзіўся ў Баравіне Ігуменскага павета Мінскай губерні (цяпер Бярэзінскі раён). Дзед Юліяна Сямёнава (Ляндрэса) — Аляксандр Паўлавіч Ляндрэс (1876—1940) — сплаўшчык лесу. Маці Марыя Данілаўна (1877—1963) — хатняя гаспадыня.

Юліян Сямёнаў.

Сямён Аляксандравіч закончыў Прамысловую акадэмію. У 1930—1941 гг. працаваў у Вышэйшым савеце народнай гаспадаркі СССР і Народным камісарыяце цяжкай прамысловасці — узначальваў сектар друку, арганізацыйна-планавы і замежна-імпартны аддзелы. Быў памочнікам народнага камісара цяжкай прамысловасці СССР Сярго Арджанікідзе. У 1934 годзе на лекцыях у Інстытуце чырвонай прафесуры пазнаёміўся з Мікалаем Бухарыным, які на той час працаваў галоўрэдам газеты «Известия». І ў хуткім часе Ляндрэса прызначылі адказным сакратаром гэтай газеты.

Сямён Аляксандравіч — адзін з арганізатараў выстаўкі «Нашы дасягненні», аб'яднання навукова-тэхнічных выдавецтваў газет «За індустріалізацыю», «За тэхніку», часопіса «Техническая пропаганда».

У 1941—1942 гг. С. Ляндрэс ізноў працуе ў газеце «Известия». 30 красавіка 1942 г. на кароткі тэрмін арыштаваны. Утрымліваўся ў сумна вядомым Уладзімірскім цэнтэры. Пасля вызвалення ў 1942—1943 гг. —

намеснік старшыні Аб'яднання дзяржаўных кніжна-часопісных выдавецтваў (славутага «ОГИЗа»).

У 1944—1945 гг. — упаўнаважаны Дзяржаўнага камітэта абароны на 1-м Украінскім і 1-м Беларускім франтах. Займаўся ўкамплектаваннем партызанскіх злучэнняў партатыўнымі паходнымі друкарнямі ўласнай канструкцыі. Арганізаваў выдавецтва Савецкай ваеннай адміністрацыі ў Германіі (1946 год). Ляндрэс быў адным з ініцыятараў стварэння Выдавецтва замежнай літаратуры. У 1946—1949 гг. выконваў абавязкі галоўнага рэдактара выдавецтва. У 1952 годзе нашага земляка арыштавалі. Відавочнай прычынай сталі «пасобніцтва трацкісцкаму дыверсанту М. Бухарыну», і яшчэ была заява аб «непрыстойных паводзінах пры выданні кнігі амерыканскай шпіёнкі Анны Стронг ад 15 лютага 1949 г.». Асудзілі на 8 гадоў... У гэты час Юліяна Ляндрэса (Сямёнава) выключылі з інстытута. Аднавілі толькі пасля смерці Сталіна і вяртання бацькі з месцаў заключэння.

У 1955—1957 гг. Сямён Ляндрэс працаваў намеснікам дырэктара Дзяржлітвыдата. Садзейнічаў публікацыі — пасля шматгадовага перапынку — твораў А. Грына, Ю. Алешы, І. Бабеля. Як член камісіі па творчасці М. Булгака паспрыяў выданню яго твораў — у тым ліку і рамана «Майстар і Маргарыта». З 1960 года — член рэдкалегіі часопіса «Вопросы литературы». З 1964-га — намеснік галоўнага рэдактара часопіса. Укладальнік зборнікаў успамінаў пра Міхаіла Булгака і Віктара Кіна.

Такі вось лёс ураджэнца Міншчыны, у сям'і якога вырас вядомы пісьменнік Юліян Сямёнаў. Дарэчы, недзе ў 1960-я ці на пачатку 1970-х гг. адзін з твораў Ю. Сямёнава друкаваўся ў беларускай маладзёжнай газеце «Знамя юности». Было ў яго і кароткае ліставанне з народным пісьменнікам Беларусі Васілём Быкавым.

Ці памятаў Юліян Сямёнаў, пабываўшы ў многіх краінах, пра тое, што карані яго — з Беларусі?..

Мікола БЕРЛЕЖ

Найперш — надзейная крыніца

Нядаўна атрымаў сумную вестку з Гродна: памёр Дзмітрый Караў, доктар гістарычных навук, прафесар. Ведаў яго шмат гадоў. Паміж намі склаліся цёплыя чалавечыя адносіны. Смутку разам з роднымі і блізкімі, калегамі па працы, вучнямі.

Дзмітрый Караў нарадзіўся 25 снежня 1949 г. у г. Уфе (Расія). Праз тры з паловай гады яго сям'я пераехала ў горад Запарожжа Украінскай ССР. Дзмітрый Уладзіміравіч атрымаў фундаментальную адукацыю на факультэце архіўнай справы Маскоўскага дзяржаўнага гісторыка-архіўнага інстытута. Спецыялізаваўся ў галіне крыніцазнаўства, гістарыяграфіі і спецыяльных гістарычных дысцыплін.

Першыя шэсць гадоў пасля заканчэння ВУНУ працаваў ва Уладзівастоку. Выдатна зарэкамендаваў сябе падчас працы ў Інстытуце гісторыі, археалогіі і этнаграфіі народаў Далёкага Усходу Далёкаўсходняга навуковага цэнтэра АН СССР і Далёкаўсходнім дзяржаўным універсітэце.

Далей быў Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы, якому аддаў 42 гады працоўнай дзейнасці. Пачынаў асістэнтам кафедры ўсеагульнай гісторыі гістарычнага факультэта і дарос да прафесара. Дваццаць пяць гадоў таму з яго лёгкай рукі з'явіўся Гуманітарны цэнтр даследаванняў Усходняй Еўропы, які праіснаваў 22 гады. Д. Караў увесь час ім кіраваў. У апошні час ўзначальваў яшчэ адно сваё дзецішча — Цэнтр міждысцыплінарных даследаванняў дыяспар і замежнага беларусазнаўства.

Многія выпускнікі ўніверсітэта з захапленнем успамінаюць лекцыі Дзмітрыя Уладзіміравіча па курсе «Гісторыі сярэдніх вякоў». Упершыню ў айчынай медыявістыцы ён сфармуляваў устаноўку вывучаць сацыяльную псіхалогію, менталітэт сярэднявечнага чалавека, уплыў індывідуальных асаблівасцей асобы на гістарычны працэс. Школа Карава — перш за ўсё ўнікальная метадыка адбору крыніц.

Навуковец і педагог быў самым аўтарытэтным даследчыкам жыцця і творчасці акадэміка Мацвея Любаўскага і абараніў кандыдацкую дысертацию «Акадэмік М. К. Любаўскі як гісторык феадальнай Расіі». Абарона праходзіла ў Інстытуце гісторыі СССР АН СССР. Праз 13 гадоў яшчэ адна дысертация — «Беларуская гістарыяграфія канца XVIII — пачатку XX стст.» у Інстытуце гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі.

Дзмітрый Караў зрабіў значны ўнёсак і ў развіццё айчынай археаграфіі. На працягу многіх гадоў займаў пасаду старшыні Гродзенскага аддзялення Археаграфічнай камісіі пры Белкамдзяржархіве Рэспублікі Беларусь, быў навуковым кансультантам выдавецтваў «Беларуская энцыклапедыя» і «Вялікая Расійская энцыклапедыя».

Міхал СТРАЛЕЦ

Крытык родам з Гомеля

Згорадам Гомелем звязаны імёны не толькі многіх айчынных пісьменнікаў, але і літаратараў, якія працавалі ці працуюць у прыгожым пісьменстве Расіі і Украіны. Адзін з іх — рускі літаратурны крытык, літаратуразнаўца Іаан Новіч (1906—1984).

Нарадзіўся Іаан Савельевіч у Гомелі 4 верасня 1906 года. Сапраўднае прозвішча — Файнштэйн. У 1933-м закончыў Маскоўскі педагагічны інстытут імя У. І. Леніна. У 1920-я гг. быў адным з самых актыўных літаратурных крытыкаў Расійскай асацыяцыі пралетарскіх пісьменнікаў. У 1934 годзе нашага земляка прынялі ў Саюз савецкіх пісьменнікаў. Іаан Файнштэйн удзельнічаў у Вялікай Айчыннай вайне. Узнагароджаны ордэнам «Знак Пашаны», медалямі.

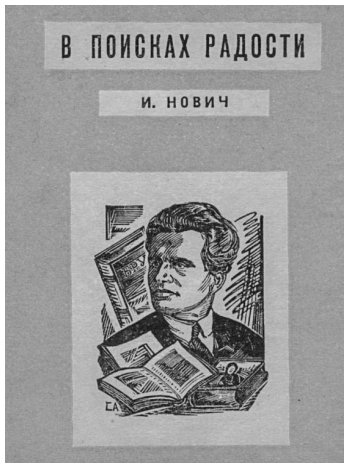
Іаан Новіч — доктар філалагічных навук, прафесар. Першая кніга — «Песняры класавага міру» («Перавал» сёння) — выйшла ў 1930 годзе ў серыі «Масавая крытычная бібліятэка».

Нагадаем крыху пра «Перавал». Гэта савецкая літаратурная група, якая існавала ў 1923—1932 гг. Арганізавана пад кіраўніцтвам Аляксандра Вронскага пры часопісе «Красная новь». Старшынёю лічыўся Мікалай Зарудзін. Назву атрымала па артыкуле А. Вронскага — «На перавале» (надрукаваны ў лістападзе 1923 года). Галоўная ідэя з самага пачатку — пераход ад убогай літаратуры да літаратуры камуністычнай, якая павінна прыйсці. Лідзіравалі ў «Перавале» Мікалай Зарудзін, Арцём Вясёлы, крытыкі Дзмітрый Горбаў, якія з'яўляліся галоўнымі тэарэтыкамі літаратурнага руху. У «Перавал» уваходзілі Ганна Караваева, Міхаіл Прышвін, Сяргей Малашкін, Эдуард Багрыцкі, Дзмітрый Кедрын, Джэк Алтаўзен, Радзівон Акульшын... Сярод лозунгаў «Перавала» — «шчырасць творчасці» (нават калі гэта прарэчыць партыйнай дысцыпліне); «моцартыянства» (творчасць па натхненні); «новы гуманізм». Меўся на ўвазе і «сацыяльны заказ», аднак з правам пісьменніка на «выбар тэмы па яго меркаванні»... І ўсё ж групу рэзка крытыкавалі ў раппаўскім друку за ўяўную рэакцыянасць, адыход пісьменнікаў ад задач сучаснасці, негістарычны, пазакласавы падыход, нават гаварылі пра прымірэнства пісьменнікаў у адносінах да класавых ворагаў.

Іншыя кнігі І. Новіча — «У баях за пралетарскую літаратуру» (1931), «У пошуках радасці» (1934), «Аляксандр Іванавіч Герцэн: Крытыка-біяграфічны нарыс» (1934), «Духовная драма Герцэна» (1937), «Жыццё Чарнышэўскага» (1939), «М. Горкі ў эпоху першай рускай рэвалюцыі» (1955), «Мастацкі заповіт Горкага: Жыццё Кліма Самгіна» (1965), «Малады Герцэн: Пошукі, ідэі, вобразы, асоба» (1980). Шмат выступаў наш зямляк і ў перыядычным грамадска-палітычным і літаратурна-мастацкім друку. Але мінулі дзесяцігоддзі — і імя літаратурнага крытыка, літаратуразнаўца з Гомеля, на жаль, аказалася забытым.

Памёр Іаан Новіч у Маскве ў 1984 годзе.

Максім БЕЯНІС

Простыя рэчы

Парталы ў часе праз музыку

Марына Помаз-Лайкова — паэт, музыкант, бард. Іграе на 6-струннай гітары, піша песні на вершы Ясеніна, Рубцова, Лермантава, Пляшчэева, а таксама на ўласныя. Рэгулярна ўдзельнічае ў музычных фестывалях — не толькі ў якасці выканаўцы, але часам і як сябар журы. Іканапіс, роспіс па дрэве, кніжная ілюстрацыя, біяэнергетыка — кола захапленняў паэтэсы надзвычай шырокае. Сёння наша размова пра музыку.

— Марына, што было для цябе найперш: музыка ці літаратура?

— Захапленнем была і застаецца літаратура. Бацька мой нёс афіцэрскую службу ў горадзе Бернаў у ГДР, быў рэдактарам газеты заходняй групы войскаў «Савецкі патрыёт». Не магу сказаць, што дома ў нас вялося шмат гутарак пра літаратуру, аднак сямейная бібліятэка увесь час папаўнялася кнігамі. Захапіцца чытаннем мяне змусіла тое, што ў 10-гадовым узросце я на доўга трапіла ў нямецкі шпіталь для абследавання. Урачы, персанал — усе немцы. З-за моўнага бар'еру я апынулася ў своеасаблівай ізаляцыі і папрасіла бацькоў прывезці мне кнігі. Захапіўшыся чытаннем, сама пачала пісаць містычныя гісторыі, а затым і вершы.

Што тычыцца музыкі, яна не была маім абсалютным захапленнем, лепш сказаць, што складала фон жыцця і ўспрымалася як цалкам натуральныя з'ява. Мама мая цудоўна і шмат спявала, дэкламавала вершы Ясеніна, Пушкіна, Блока. Проста так, услых, нібыта незнарок. Мяркую, што пад яе уплывам і тата захапіўся гітарай. Амаль кожны вечар у нашай сям'і быў музычны. Мы развучвалі розныя песні: народныя, аўтарскія, ваенныя, эстрадныя, склалі сямейны рэпертуар, у які ўваходзіла каля сотні песень.

— Са спеваў ці з нейкага інструмента пачалося захапленне музыкай? Як яно эвалюцыяніравала?

— Спяваю столькі, колькі сябе памятаю. У пачатковай школе да нас прыйшла

Фота з асабістага архіва М. Помаз-Лайковай.

выкладчыца музыкі, і мяне адабралі для ўдзелу ў калектыве. З таго часу я марыла навучыцца акампаніраваць сабе на фартэпіяна. Інструмент мне купілі — гэта было старадаўняе піяніна 1879 года з рознымі ножкамі і акантоўкай, клавішамі са слановай косці і дзіўным, незабыўным гучаннем — больш гэткага гуку я не чула нідзе. Ён стаў маім памочнікам для напісання першых песень. Каб навучыцца іграць на ім, мне давялося запісацца ў музычную школу, аднак правучылася толькі паўтара года, бо развучванне твораў па нотах выклікала ў мяне неадольны сум. Я аддала перавагу самастойнаму падбору мелодый, акордаў і напісання музыкі на словы знакамітых паэтаў, а пасля — на свае ўласныя. Так скончылася мая музычная адукацыя. Пазней самастойна авалодала гітарай, блок-флейтай і крыху — этнічнымі барабанами.

— У цябе даволі моцны вакал, плюс артыстызм, фотагенічнасць і сцэнічная знешнасць — пры жаданні магла б стаць вядомай папулярнай спявачкай. Ты ж абрала іншы шлях. Не было жадання выступаць на вялікай сцэне?

— Ніколі не ставіла перад сабой мэты стаць папулярнай спявачкай: папулярнасць асацыявалася з чымсьці нетрывалым, часовым. Грамадству заўжды патрэбны свежыя абліччы, новыя імёны, кідкія тэксты. Зоркі запальваюцца і патухаюць, таму асноўнай задачай папулярнай культуры з'яўляецца барацьба за ўвагу натоўпу, пошук новага іміджу і адметнага музычнага стылю. Ды і найчасцей гэта пераважна работа стылістаў, прадзюсараў, апэратараў. Мне больш па душы аўтарская песня, глыбокая філасофская паэзія. У гэтага жанру кола прыхільнікаў нашмат меншае, чым у папулярнай эстрады. Аднак я заспела сярэдзіну 1990-х, калі ў Беларусі быў сапраўдны ўсплёск аўтарскай песні, праходзілі бліскучыя міжнародныя фестывалі, майстар-класы і семінары па рэжысуры выканання. Гала-канцэрты фестываляў «Менестрель» (Мінск), «Лицедейство старого города» (Віцебск), «Мартовский кот» (Магілёў) збіралі тысячныя залы прыхільнікаў. У кожным больш-менш прыстойным палацы культуры быў свой клуб аўтарскай песні. Такім чынам, на пачатку сваёй творчасці я выступала на вялікіх сцэнах, на радыё і тэлебачанні, атрымлівала лаўрэаткі дывізіі. І сёння ў мяне таксама ёсць свая аўдыторыя.

— Ці любіш ты спяваць проста для сябе, падчас паўсядзённых хатніх спраў?

— Так, спевы ў паўсядзённым жыцці, падчас хатняй работы — з'ява натуральная. Часта менавіта такім чынам я рыхтуюся да выступленняў, развучваю новыя творы, ствараю вершы і мелодыі да іх, бо іншага часу для гэтага, здараецца, і няма. Часам спяваю са сваімі дзецьмі, Васілём і Веранікай. Мы з імі выступаем разам, і ў нас таксама ёсць агульны рэпертуар, нягледзячы на тое, што ў кожнага маюцца і ўласныя музычныя і літаратурныя густы, але з задавальненнем слухаем адно аднаго.

Я б назвала нас усіх вандроўнікамі ў часе, падарожнікамі па эпохах і краінах.

Васіль захапляецца кантры 1930-х, слухае Біла Манро, Боба Уілса, Бака Оўэнса ды іншых выканаўцаў. Акрамя таго, яму падабаюцца песні сярэднявечных маракоў. Сам ён піша і выконвае песні на англійскай мове. Вераніка са школьных гадоў упадабала творчасць Аляксандра Варцінскага, Пятра Лешчанкі, Надзеі Плявіцкай, пазней захапілася класічнай музыкай эпохі рамантызму, пачала іграць на фартэпіяна п'есы Фрэдэрыка Шапэна і нават пісаць аповяданні паводле біяграфій знакамітых кампазітараў.

Пры дапамозе музыкі і літаратуры мы адкрываем шосьці накшталт парталу ў часе і пачынаем адчуваць атмасферу іншых эпох.

У нашай сям'і ёсць звычай — бавіць вечары з чаяваннем, музычнымі імпрывізацыямі, песнямі, вершамі. Творчыя людзі — частая госці ў нашым доме.

— Якія песні абіраеце для выканання ў сямейным ансамблі?

— Ужо даволі даўно захапляюся этнічнай і сярэднявечнай музыкай, люблю баллады. Гэтая музыка мае асаблівую энергетыку, утрымлівае яркія вобразы. Таму я заўжды хацела быць удзельніцай этнічнага ансамбля. Калісьці ўдалося стварыць уласны калектыв пад назвай «Лонга», дзе была вакалісткай. Аднак наш калектыв доўга не пратрымаўся: у кожнага былі свае планы. Мару я ўвасобіла, калі падрастлі мае дзеці. Вераніка пачала іграць на блок-флейце, а Васіль — на этнічных барабанах. Наш ансамбль называецца «Вір». Выконваем сярэднявечную і стылізаваную пад яе музыку, робім пераклады на беларускую мову вядомых скандынаўскіх ірландскіх ды іншых сярэднявечных балад. Таксама ёсць у нас песні на словы беларускіх паэтаў — як класікаў Максіма Багдановіча, Янкі Купалы, так і сучасных — Алесь Письмянкова, Міхася Пазнякова, Ніны Загорскай, Міколы Шабовіча, Янкі Лайкова.

Гутарыла Таша ШПАКОЎСКАЯ

зваротная сувязь

Чароўныя крыніцы творчасці

Праграма «Літаратурная анталогія» на канале «Культура» Беларускага радыё прапануе працяг рамана Георгія Марчука «Крык на хутары». У «Радыёбібліятэцы» гучыць твор Уладзіміра Караткевіча «Дзікае паліванне караля Стаха».

Па выхадных аповяданні беларускіх і замежных аўтараў чакаюць слухачоў у праекце «Літаратурныя гісторыі», а для аматараў паэзіі выхадзіць праграма «Прачулым радком», якая гэтым разам прапануе вершы Сяргея Панізніка.

Змест праграмы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць дзве часткі радыёспектакля «Крыніцы» паводле аднайменнага рамана Івана Шамаякіна.

Прыхільнікам дзіцячага радыётэатра канал «Культура» ў суботу і нядзелю ў 10.05 прапануе дзве часткі радыёпастаноўкі «Трое з плошчы

Каранад» Уладзіслава Крапівіна, казку Шарля Перо «Чараўніца» і радыёспектакль «Казка аб сямі нотах» паводле твора Сямёна Гарына. У межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя» ў гэтыя дні гучаць старонкі твора Паўла Мілько «Эрпіды на планеце Зямля». Штове-чар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

Госць эфіру радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» праекта Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», што гучыць у нядзелю і сераду, — старшыня Брэсцкага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяна Дземідовіч.

160 гадоў таму нарадзіўся Дзмітрый Лапо (1861—1936), беларускі і расійскі пісьменнік, грамадскі дзеяч.

95 гадоў таму (1926) быў заснаваны Дзяржаўны яўрэйскі тэатр БССР. Існаваў у Мінску да красавіка 1949 г.

30 гадоў таму (1991) пачала выходзіць штотыднёвая паўнаколерная грамадска-асветніцкая газета «Культура».

23 кастрычніка 85-годдзе адзначае Марыя Волкава, народны майстар ў галіне мастацкага ткацтва.

23 кастрычніка 75-гадовы юбілей святкуе Людміла Корхава (Лаўрыновіч), актрыса, народная артыстка Рэспублікі Беларусь.

24 кастрычніка — 120 гадоў з дня нараджэння Яніны Глебаўскай (1901—1978), актрысы, народнай артысткі БССР.

24 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Івана Сайкова (1911—1989), беларускага і расійскага спевака, народнага артыста БССР.

24 кастрычніка 65 гадоў спаўняецца Ірыне Токаравой, члену Саюза пісьменнікаў Беларусі.

24 кастрычніка 70-годдзе адзначае Валеры Чудаў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

25 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Марыі Кавязінай (дзяв. Заборская) (1911—1975), актрысы, заслужанай артысткі БССР.

25 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Віктара Турава (1936—1996), кінарэжысёра, народнага артыста БССР, народнага артыста СССР.

25 кастрычніка — 85 гадоў з дня нараджэння Валерыя Чэкмана (Чэкмонаса) (1936—2004), беларускага і літоўскага мовазнаўца.

25 кастрычніка 80-гадовы юбілей адзначае Любоў Каспорская, спявачка, педагог, народная артыстка БССР.

26 кастрычніка — 100 гадоў з дня нараджэння Яўгенія Ганкіна (1921—1996), мастака кіно, графіка, жывапісца, заслужанага дзеяча мастацтваў БССР.

26 кастрычніка 50-годдзе святкуе Кацярына Шатрова, актрыса.

27 кастрычніка — 110 гадоў з дня нараджэння Міколы Лобана (1911—1984), пісьменніка, мовазнаўца, заслужанага работніка культуры БССР.

28 кастрычніка 80-годдзе адзначае Мікалай Майсеенка, спявак, заслужаны артыст РСФСР.

28 кастрычніка 75-гадовы юбілей святкуе Віктар Клімчук, рэжысёр, заслужаны дзеяч мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

28 кастрычніка 75 гадоў спаўняецца Любові Сцяпанавай, жывапісцу.

29 кастрычніка 75-годдзе адзначае Ніна Мячкоўская, мовазнаўца.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзімава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vziasda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарава, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vziasda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага
рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
21.10.2021 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 660

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 2637
Д12345678910112
М12345678910112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзюмуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

